

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Věznění matek s nezletilými dětmi v České republice

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Andrea Zatočilová, DiS.
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková
Oponent práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D.,
LL.M.

Hradec Králové

2023

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Andrea Zatočilová, DiS.
Studium: P20K0265
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Název diplomové práce: **Věznění matek s nezletilými dětmi v České republice**
Název diplomové práce The imprisonment of mothers with minor children in the Czech
AJ: Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá vězněním matek s nezletilými dětmi v České republice. Teoretická část práce se zaměřuje na objasnění základní terminologie a legislativu. Dále popisuje vývoj věznění žen na našem území. Stěžejní kapitola se zabývá Věznicí Světlá nad Sázavou, která jako jediná věznice v České republice umožňuje výkon vazby a výkon trestu matek s nezletilými dětmi. Zvláštní pozornost je v práci věnována Specializovanému oddělení pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí a práci s touto specifickou skupinou odsouzených, včetně působení neziskových organizací v dané oblasti. V empirické části práce je použito kvalitativních výzkumných metod. Vlastní výzkumná část bude probíhat na vybraném vzorku odsouzených žen ve Věznicí Světlá nad Sázavou.

BAREŠ, Pavel. *Rodinná situace v práci institucí věnujících se penitenciární a postpenitenciární péči*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2018. ISBN 978-80-7416-324-1.

BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-408-4.

JŮZL, Miloslav. *Penitenciáristia jako věda žalářní*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

MAREŠOVÁ, Alena, KOTULAN, Petr a MARTINKOVÁ, Milada. *Výzkum prvovězněných žen: sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. ISBN 978-80-7338-082-3.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění.

Zadávací pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková
Oponent: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.
Datum zadání závěrečné práce: 13.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Věznění matek s nezletilými dětmi v České republice vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce Mgr. et Mgr. Terezy Raszkové samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 20. 4. 2023

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. et Mgr. Tereze Raszkové za odborné vedení práce, trpělivost, cenné rady i připomínky. Děkuji také všem, kteří byli ochotni se podílet na sběru dat pro výzkumnou část práce. Poděkování patří kolegům z Věznice Světlá nad Sázavou a mojí rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

Anotace

ZATOČILOVÁ, Andrea. *Věznění matek s nezletilými dětmi v České republice*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 82 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá vězněním matek s nezletilými dětmi v ČR. Zaměřuje se na objasnění základní terminologie vězeňství a legislativu. Dále popisuje věznění žen v České republice, a to z pohledu historie i současnosti. Významná část se zabývá charakteristikou Specializovaných oddílů pro výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby matek nezletilých dětí a dále Věznicí Světlá nad Sázavou, která jako jediná věznice v České republice odsouzeným a obviněným ženám tuto možnost nabízí. Je zde detailně popsána práce odborných zaměstnanců s touto specifickou skupinou žen a jejich dětmi, která by měla vést k úspěšné resocializaci. Menší část práce se věnuje působení neziskových organizací v dané oblasti. Protože Česká republika není jedinou zemí, která výkon trestu matek s nezletilými dětmi umožňuje, je pro komparaci v práci uvedena problematika ženského věznění s dětmi i ve světě.

V empirické části práce je použito kvalitativní výzkumné techniky – konkrétně rozhovoru, analýzy dokumentů a případové studie. Cílem výzkumného šetření bylo blíže specifikovat odsouzené matky a zaměstnance specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí. Dále zjistit efektivitu aktivit, které zde mají odsouzené stanoveny.

Klíčová slova: žena ve vězení, žena s dítětem ve vězení, Věznice Světlá nad Sázavou, neziskové organizace

Annotation

ZATOČILOVÁ, Andrea. *The imprisonment of mothers with minor children in the Czech Republic*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 82 pp. Diploma Thesis.

The diploma thesis deals with the imprisonment of mothers with minor children in the Czech Republic. It focuses on clarifying the basic terminology of prison and legislation. It also describes the imprisonment of women in the Czech Republic, both from the perspective of history and the present. A significant part deals with the characteristics of the Specialized Sections for the execution of prison sentences and the execution of custody of mothers of minor children, as well as Světlá nad Sázavou Prison, which is the only prison in the Czech Republic that offers this option to convicted and accused women. The work of professional staff with this specific group of women is described in detail here and their children, which should lead to successful resocialization. A smaller part of the work is devoted to the activities of non-profit organizations in the given area. Since the Czech Republic is not the only country that allows the execution of punishment for mothers with minor children, the issue of women's imprisonment with children in the world is presented for comparison.

Qualitative research techniques are used in the empirical part of the work - namely interview, document analysis and case studies. The aim of the research investigation was to specify in more detail the convicted mothers and the employees of the specialized department for the execution of punishment for mothers of minor children. Furthermore, to find out the effectiveness of the activities that the convicts have established here.

Keywords: woman in prison, woman with child in prison, Světlá nad Sázavou Prison, non-profit organization

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 20. 4. 2023

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod	10
1 Základní terminologie	12
2 Legislativa	16
2.1 Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody	16
2.2 Evropská vězeňská pravidla.....	17
2.3 The Bangkok Rules – pravidla OSN pro zacházení s vězňenými ženami	18
2.4 Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby	19
3 Žena ve vězení	21
4 Vývoj věznění žen na našem území	23
5 Věznice Světlá nad Sázavou	25
5.1 Specializované oddíly pro výkon trestu a výkon vazby odsouzených/ obviněných žen	26
5.2 Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku	26
5.2.1 Podmínky pro přijetí do specializovaného oddílu.....	29
5.2.2 Nástup do specializovaného oddílu a příjem dítěte.....	30
5.2.3 Ukončení pobytu ve specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí	32
5.2.4 Zajištění lékařské péče nezletilých dětí	32
5.2.5 Zaměstnanci specializovaného oddílu a jejich výchovné působení	33
5.2.6 Režim specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí	37
5.3 Specializovaný oddíl pro obviněné matky nezletilých dětí do jednoho roku věku dítěte.....	38
5.4 Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí do věku 1 roku.....	39
5.5 Účel specializovaných oddílů pro matky nezletilých dětí Věznice Světlá nad Sázavou	39
5.6 Nevýhoda specializovaných oddílů – rodina dítěte	41
6 Nestátní neziskové organizace působící ve Věznici Světlá nad Sázavou	42
7 Výkon trestu matek s nezletilými dětmi v zahraničí	46

7.1	Spolková republika Německo – Domov pro matky s dětmi	46
7.2	Polsko – Dům pro matky s dětmi.....	48
7.3	Ohio – Vězeňská školka.....	49
7.4	Porovnání německého, polského, amerického a českého zařízení pro výkon trestu odsouzených žen s dětmi.....	50
8	Výzkumné šetření.....	52
8.1	Metody výzkumného šetření	52
8.2	Výzkumný soubor	53
8.3	Charakteristika provedení sběru dat.....	53
8.4	Analýza a interpretace získaných dat.....	57
8.5	Případová studie	65
8.5.1	Případová studie – Monika	65
8.5.2	Případová studie – Martina	69
8.6	Shrnutí výzkumného šetření.....	72
	Závěr.....	74
	Seznam použitých zdrojů.....	76
	Seznam tabulek.....	81
	Seznam příloh	82

Úvod

Téma diplomové práce „Věznění matek s nezletilými dětmi v České republice“ se může některým lidem zdát příliš kontroverzním. Na jedné straně stojí nevinné děti, na straně druhé ženy, matky, které spáchaly trestný čin a musí nastoupit k výkonu trestu odnětí svobody. Lidé se k umístění dětí do prostředí věznice staví většinou negativně. Ve svém okolí se často setkávám s názorem, že děti do vězení nepatří. Nenarodily se proto, aby pykaly za chyby svých matek. Ale proto, aby od nich byly v raném věku odtrženy, snad ano? Co je pro děti odsouzených žen tou správnou variantou? Umístění do náhradní rodinné či ústavní péče – strávit několik měsíců, mnohdy i let bez matky, která se o ně do té doby starala? Nebo jim dát oběma možnost být spolu, i když za „mřížemi“.

V práci bych ráda zúžitkovala vlastní zkušenosti, které jsem získala na pozici sociálního pracovníka Specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve Věznici Světlá nad Sázavou, kde pracuji. Cílem práce je přiblížit problematiku odsouzených žen, které jsou umístěny se svými potomky ve jmenované věznici. Široká veřejnost by se měla dozvědět více o této problematice. Rozšířit si povědomí o tom, jak matky pečují o své nezletilé děti v penitenciárním prostředí a o specifické intervenci poskytované odbornými zaměstnanci věznice. Získat informace o realizaci výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby žen s nezletilými dětmi, odborného (pedagogického i nepedagogického) působení ve věznici na tuto skupinu a v neposlední řadě o chodu specializovaného oddílu a přijímání dětí a odsouzených matek na oddíl.

V teoretické části diplomové práce vysvětlím základní terminologii, která se týká věznění. Zaměřím se na Věznici Světlá nad Sázavou, která jako jediná věznice v České republice výkon trestu matek nezletilých dětí do 3 let věku dítěte, výkon trestu matek dětí do 1 roku a výkon vazby matek dětí do 1 roku, umožňuje. Vycházet budu především ze stěžejních zákonů, upravujících výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody – tedy zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a také z vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody a z vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

Dále podrobně charakterizují Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí Věznice Světlá nad Sázavou a Specializovaný oddíl pro výkon vazby matek nezletilých dětí, včetně práce odborných zaměstnanců s odsouzenými a obviněnými ženami, které jsou na těchto oddílech umístěny.

V neposlední řadě bych ráda zmínila důležitost neziskových organizací, které jsou při práci s odsouzenými nezbytnou součástí. Na závěr, pro porovnání, popíšu výkon trestu matek v některých zahraničních zemích.

Uplatnění sociální pedagogiky v prostředí věznic je velmi důležité. Stěžejním úkolem výkonu trestu odnětí svobody není pouze polepšení odsouzených, ale i jejich příprava na vedení spořádaného života po propuštění z věznic. Již samotné prostředí a specifická skupina osob je důvodem pro využití poznatků sociální pedagogiky. Kraus (2008, s. 46) v knize Základy sociální pedagogiky mluví o jejich „dvou základních funkcích preventivní (profylaktické) a terapeutické (kompenzační) a dvou oblastech zájmu sociální pedagogiky (oblast prevence a sociálně pedagogickou kompenzaci).“ Právě druhá zmíněná oblast se využívá při práci s odsouzenými v rámci speciálně – výchovných aktivit, které jsou v diplomové práci také popsány.

Byla bych ráda, kdyby práce sloužila žadatelkám do některého ze specializovaných oddílů pro matky s dětmi, případně pracovníkům orgánu sociálně právní ochrany dětí, kteří by mohli poskytnout uchazečkám základní informace od přijetí, přes chod specializovaného oddílu, až po propuštění.

V empirické, výzkumné části byl použit kvalitativní výzkum, konkrétně standardizovaný rozhovor. Cílem této části bylo charakterizovat skupinu odsouzených žen, například z hlediska věku, rodinného stavu a počtu dětí, které vykonávají svůj trest odnětí svobody ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí a najít odpovědi na otázku, zda aktivity, které na jmenovaném oddílu probíhají, jsou efektivní, zda vedou ke zvýšení dovedností nejen odsouzených žen, ale i jejich dětí. Dále jsem analyzovala kolektiv odborných zaměstnanců, kteří pracují ve výše jmenovaném oddílu. V České republice je výzkum zaměřený na toto téma spíše ojedinělý.

1 Základní terminologie

V této kapitole objasním základní terminologii, týkající se výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Vysvětlení je důležité pro pochopení celého textu především pro laickou veřejnost. Níže se zaměřím na následující pojmy: trest – jeho význam, funkce a účel, trestný čin, výkon trestu odnětí svobody, výkon vazby, obviněný a odsouzený.

Trest a jeho funkce

Než blíže charakterizují trest odnětí svobody, zaměřím se na samotný význam pojmu trest. Trest přichází tehdy, porušíme-li společenské, právní, mravní, náboženské normy, které jsou konkrétní společností vyžadovány. Obecně ho můžeme definovat jako sankci, omezení.

S institucí trestu se setkáváme již od nepaměti. Lata v knize Účel a smysl trestu uvádí, že se „v průběhu historie nevyskytla společnost, která by tresty neznala“ (Lata, 2007, s. 6). Můžeme ho najít v různých situacích našeho života – trestání malých dětí, sankce uplatňované v zaměstnání, sankce v silničním provozu atd.

S definicí trestu se v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, nesetkáme, jak by většina z nás předpokládala. Právní slovník charakterizuje trest jako: „nejtypičtější trestní sankci v českém trestním právu, kterou jako opatření státního donucení ukládají soudy v trestním řízení jménem státu pachatelům trestných činů za spáchané trestné činy. Trestem se pachateli působí určitá újma na svobodě, právech, majetku a zároveň se tak vyslovuje morální odsouzení činu a toho, kdo jej spáchal“ (Hendrych a kol., 2009, s. 1133). Jelínek (2022, s. 401) trestem rozumí „zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání.“

Funkce trestu

Dle zmíněného výše není trest pojmem novým. Setkáváme se s ním již od dob dávno minulých. Nemění se ani jeho význam, ale funkce do jisté míry ano. Mezník (1995, s. 4) uvádí, že „funkce trestu se vyvinula od odplaty k nápravě.“ Odplata směřovala pouze ke spáchanému minulému trestnému činu. Náprava se však již soustředí na naplnění spravedlnosti – na budoucnost společnosti i pachatele (Mezník, 1995). Sochůrek (2007)

v Kapitolách z penologie mluví o trestu jako o jednom z důležitých výchovných prostředků.

V různých publikacích se setkáme s různými výklady funkcí trestů. Záleží, z jakého hlediska na něj pohlížíme. Pro svoji práci jsem si vybrala rozdělení kriminologické, které mi přišlo nejvhodnější. Svatoš v knize Kriminologie uvádí následujících šest teorií funkcí trestu:

- **„Odplatná – retributivní**
Pachatel, který páchal trestný čin, musí počítat, že bude potrestán. Škoda způsobená trestem odpovídá újmě způsobené trestným činem.
- **Odstrašení**
Trest má odradit i potencionální pachatele trestných činů. Vyžaduje individuální přístup.
- **Rehabilitační – nápravná**
Funkce zaměřená na osobnost pachatele. Hledá příčiny kriminálního chování jedince. Usiluje o resocializaci pachatele.
- **Eliminační – izolační**
Izolace pachatele od společnosti a tím zabránění páchání další trestné činnosti.
- **Restituční – kompenzační**
Úkolem je odstranit následky trestné činnosti, zmírnit škodu.
- **Smíšené**
Výše uvedené funkce se navzájem prolínají.“ (Svatoš, 2012, s. 81-82)

Raszková a Hoferková (2013, s. 41–42) rozlišují funkce trestu z pedagogického hlediska:

- napravit škodu,
- zabránit opakování nežádoucího chování,
- zbavit viníka pocitu viny.

Účel trestu

Jedním z hlavních aspektů účelu trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů. Není však jediným. Mezi další, neméně důležité patří dle Jelínka a kol., zabránit pachatelům v páchání trestné činnosti, vést pachatele k řádnému životu a výchovně působit i na další členy společnosti (Jelínek a kol., 2022).

Trestný čin

Trestní zákoník definuje trestný čin v § 13 odst. 1 takto: „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“ (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník). Všeobecně za trestný čin považujeme takový akt, který je nebezpečný pro společnost.

Trest odnětí svobody

Vzhledem ke zvolenému tématu se budu zabývat pouze nepodmíněným trestem odnětí svobody, který je upraven zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a dále vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je nejpřísnějším trestem. Zasahuje do základních práv a svobod člověka. Do výkonu trestu odnětí svobody je odsouzený zařazen na základě rozhodnutí soudu – do věznice typu ostraha, nebo zvýšená ostraha. Ve věznici s ostrahou si umísťuje odsouzené sama Vězeňská služba České republiky do příslušných stupňů zabezpečení – nízký, střední, vysoký.

Výkon vazby

Výkon vazby je upraven zákonem č. 293/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů a dále vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

Stejně jako trest odnětí svobody i umístění do vazby je velkým zásahem do lidských a občanských práv, která jsou do značné míry omezena.

Štěrba (2009) za hlavní účel vazby považuje zajištění osoby obviněného pro účely trestního řízení, zabránění obviněnému v pokračování trestné činnosti, útěku, skrývání nebo maření objasňování důkazů.

Obviněný

Hendrych (2009, s. 563) v Právnickém slovníku označuje obviněným „podezřelého, vůči kterému bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin.“

Odsouzený

Matoulek, Sejkorová (2011) označují odsouzeného jako osobu a o její vině a trestu, bylo rozhodnuto pravomocným rozhodnutím soudu.

Program zacházení

Program zacházení je vytvářen pro každou odsouzenou osobu individuálně. Sochůrek (2007) v Úvodu do penologie zmiňuje, že úkolem programu zacházení je výchovně působit na odsouzeného tak, aby došlo k úspěšné reintegraci.

2 Legislativa

Výkon trestu odnětí svobody je upraven několika zákony – nejen na úrovni vnitrostátní, ale i evropské. Jak jsem uvedla v předchozí kapitole, tento druh trestu je velkým zásahem do základních lidských i občanských práv. Důležité pro tuto kapitolu budou zajisté i některé články z Listiny základních práv a svobod. Ze jmenovaného ústavního zákona č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod, jsou pro moji diplomovou práci významné následující články Listiny, které se nám odrážejí do výkonu trestu odnětí svobody. Ráda bych zde zmínila článek č. 8, odstavec č. 1, který říká: „osobní svoboda je zaručena.“ Druhý odstavec toho samého článku hovoří o tom, že: „nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon...“ (čl. 8 odst. 1,2 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod).

Stejně jako ostatní zákony, i zákony upravující vězeňství vychází z Ústavy České republiky (dále jen Ústava ČR), která byla přijata 16. prosince 1992 a v platnost vstoupila se vznikem samostatné České republiky dne 1. ledna 1993. Z Ústavy ČR jsou pro moji práci nejdůležitější následující články: článek č. 2, č. 4, č. 81, č. 90, zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. „Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“ (čl. 2 odst. 4 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR). Článek č. 4 říká: „základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.“ Článek č. 81 pojednává o soudní moci, kterou: „vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.“ V článku č. 90, Ústavy ČR, se dovídáme o tom, že: „...Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.“ (čl. 4, 81, 90 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR)

2.1 Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Mezi nejdůležitější zákony upravující výkon trestu odnětí svobody patří zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících předpisů. Jmenovaný zákon je členěn na pět částí, přičemž čtvrtá část byla zrušena. Pro moji potřebu je nejdůležitější část první uvedeného zákona, která se skládá z šesti hlav a obsahuje osmdesát dva paragrafů.

Hlava první se zabývá základními zásadami výkonu trestu odnětí svobody, orgány, které zajišťují výkon trestu odnětí svobody, místem výkonu trestu, mimo jiné také přijímáním a umístováním odsouzených.

Hlava druhá se zaměřuje na povinnosti i práva odsouzených, což zčásti nese i ve svém názvu. Hlava třetí upravuje zacházení s odsouzenými. Je zde charakterizován program zacházení. Důležitou částí této hlavy jsou naformulované odměny, které lze odsouzenému udělit za vzorné chování a příkladnou činnost. V opačném případě je v této části upraveno ukládání kázeňských trestů. Čtvrtá hlava pojednává o některých specifických skupinách odsouzených – mladiství, trvale pracovně nezařaditelní, osoby s duševními poruchami a poruchami chování, cizinci a pro nás důležité odsouzené ženy a matky nezletilých dětí (poslední jmenovaná skupina je upravena § 67 zákona č. 169/1999 Sb.). Hlava pátá se zabývá podmíněným propuštěním a propuštěním z výkonu trestu. V hlavě šesté, jak její název napovídá, najdeme společná, přechodná a závěrečná ustanovení.

Důležitým dokumentem je vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Je dělena na tři části – obecná, výkon trestu u některých odsouzených skupin a závěrečná ustanovení. Celkem obsahuje 102 paragrafů. Pro moje téma je významný § 91 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., který se zabývá odsouzenými matkami nezletilých dětí a stanovuje práva a povinnosti této specifické skupiny.

2.2 Evropská vězeňská pravidla

Mezi nejvýznamnější mezinárodní dokument upravující dodržování lidských práv během výkonu trestu odnětí svobody patří Evropská vězeňská pravidla (dále jen EVP). Českou republikou byla přijata v roce 1993. Dle Kalvodové (2016, s. 27) „byla poprvé vyhlášena rezolucí Rady Evropy v roce 1973.“ EVP prošla od svého počátku několika změnami. Při té poslední bylo formulováno několik následujících základních principů:

1. S osobami, které jsou zbaveny osobní svobody, se bude zacházet takovým způsobem, aby byla dodržována jejich lidská práva.
2. Osobám, které jsou zbaveny svobody, budou ponechána všechna práva, o které nebyly připraveny na základě rozhodnutí soudu a uložením výkonu trestu nebo vazby.

3. Omezení, která jsou vězněným osobám uložena, budou v nezbytně nutné míře a úměrná zákonnému účelu, pro který byla uložena.
4. Podmínky ve věznici nesmí porušovat lidská práva. Takové porušení není možné obhájit nedostatkem prostředků.
5. Život za zdmi věznic se musí přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě, a to v co největší míře.
6. Během výkonu trestu se musí s vězněnými osobami pracovat tak, aby bylo možné jejich opětovné začlenění do společnosti.
7. Nutností je podporovat spolupráci s externími sociálními službami a občanskými sdruženími. Snažit se o jejich zapojení do života vězněných.
8. Zaměstnanci, kteří pracují s vězněnými osobami, musí udržovat vysokou úroveň zacházení s těmito osobami. Je proto velmi důležité jejich zaškolení a pracovní podmínky, které jim výše zmíněné umožňuje. Důležité je také samotné přijímání pracovníků.
9. Z důvodu ověření dodržování jmenovaných principů musí ve věznicích probíhat pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly. (Kalvodová, 2016)

2.3 The Bangkok Rules – pravidla OSN pro zacházení s vězněnými ženami

Labusová (2021) ve své bakalářské práci uvádí, že jedním z mála mezinárodních dokumentů zaměřujících se na vězněné ženy (i jejich děti) a jejich specifické potřeby jsou Bangkotská pravidla. Jmenované usnesení bylo přijato Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 21. prosince 2010 a navazuje a rekapituluje již dříve přijatá Tokijská pravidla (1990) a Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni z roku 1955.

Sedmdesát Bangkotských pravidel se stalo východiskem pro zacházení s odsouzenými i v národních metodikách. Pravidla se zabývají různými oblastmi věznění žen – vězněné matky, těhotné a kojící ženy, vězněné matky společně s dětmi, ženy závislé na návykových látkách, hygienická a zdravotní péče atd. Cílem Bangkok Rules je zajistit vězeňkyním optimální podmínky pro uspokojování jejich specifických potřeb.

Na základě zvoleného tématu diplomové práce se zaměřím na Bangkotská pravidla č. 48 až 52, která se týkají nejen těhotných žen, ale i odsouzených, které jsou ve vězení

umístěny společně se svými dětmi. Pravidla se týkají také těchto dětí. Těhotným a kojícím ženám by mělo být poskytnuto odborné poradenství, jak se vhodně stravovat a dále možnost pravidelného pohybu. Pokud nejsou závažné důvody k tomu, aby odsouzené své děti nekojily, nesmí být od tohoto zrazovány. Rozhodnutí, že může být dítě umístěno společně s matkou, vychází vždy z toho, zda je to v nejlepším zájmu dítěte. S dítětem nesmí být nikdy zacházeno jako s vězněm. Matky by měly s dítětem trávit co nejvíce času. Dětem ve věznici je poskytnuta nepřetržitá zdravotní péče a sledován jejich vývoj. Prostředí je jim uzpůsobeno tak, aby se co nejvíce podobalo podmínkám mimo věznici. V pravidlech je také upraveno odebrání dítěte od matky. K tomu může dojít jen tehdy, pokud je to v jeho nejlepším zájmu a je zajištěna následná péče u někoho z rodiny, případně v náhradní rodinné péči. I přes odebrání dítěte z věznice neztrácí matka právo na kontakt s ním, pokud to není v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. (Bangkok Rules, online, s. 16–17)

2.4 Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

Ve své diplomové práci se zabývám výkonem vazby obviněných žen s dítětem do jednoho roku věku. Je proto vhodné zabývat se zákonem, který vazbu s dítětem umožňuje – zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. Jmenovaný zákon se skládá z devíti hlav a třiceti dvou paragrafů.

V hlavě první najdeme základní ustanovení. Hovoří se zde o účelu zákona, zásadách výkonu vazby, orgánech, které výkon vazby zajišťují. Je zde upravena volba poradní komise, místo výkonu vazby (zajišťováno ve vazebních věznicích, případně ve zvláštních odděleních věznic). Ustanovení § 4a zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby mluví o zacházení s obviněnými, kteří se mohou účastnit na preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programech. Věznice je povinna tyto možnosti obviněnému nabídnout. Hlava druhá se zabývá přijímáním, umístováním a propuštěním obviněných. V hlavě třetí najdeme práva obviněných (např. stravování obviněných, vystrojování, právo na užívání telefonu, realizaci návštěv, odesílání a přijímání korespondence, využívání duchovních a sociálních služeb) a dále jejich povinnosti (např. dodržování řádu výkonu vazby a vnitřní řád věznice, hradit náklady spojené s výkonem vazby, nahradit způsobenou škodu). Hlava čtvrtá definuje kázeňské tresty, které jsou možné obviněnému uložit. Hlava pátá se zaměřuje na výkon vazby mladistvých. Hlava šestá pojednává o výkonu vazby u cizinců.

Pro diplomovou práci je nejdůležitější hlava sedmá, která definuje výkon vazby na matkách nezletilých dětí. V § 28a odst. 2 zákona č. 293/1993 Sb. je uvedeno, že: „obviněná žena, které se během výkonu vazby narodí dítě, může mít toto dítě u sebe a starat se o ně, pokud toto dítě nebylo soudem svěřeno do péče jiné osoby.“ V odst. 4 zmíněného paragrafu se pojednává o podání žádosti obviněné matky, která chce vykonat vazbu s dítětem do 1 roku věku. Konkrétně je zde uvedeno: „na žádost obviněné ženy ve vazbě ředitel věznice rozhodne, že obviněná žena může mít u sebe své dítě a starat se o ně, zpravidla po dobu do jednoho roku jeho věku, pokud toto dítě nebylo soudem svěřeno do péče jiné osoby, popřípadě řízení v této věci před soudem neprobíhá, a vyhovění žádosti je ve prospěch dítěte. Před rozhodnutím si ředitel vyžádá posouzení poskytovatele zdravotních služeb v oboru praktické lékařství pro děti a dorost a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, příslušného podle místa dosavadního bydliště nezletilého dítěte, zda je takový postup ve prospěch dítěte, a psychologický posudek obviněné ženy“ (§ 28a odst. 4 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby). V dalších paragrafech hlavy sedmé jsou uvedena práva dítěte, které má matka vykonávající vazbu u sebe a péče o zdraví tohoto dítěte.

Hlava osmá jmenovaného zákona se zabývá dozorem nad výkonem vazby. Hlava devátá uvádí přechodná a závěrečná ustanovení.

3 Žena ve vězení

Česká republika patří mezi země s poměrně vysokým podílem vězňených žen. Ze Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky z roku 2021 je patrný nárůst počtu odsouzených žen. V tabulce č. 1 můžeme vidět, že v roce 2011 bylo odsouzeno 1 307 žen. V roce 2021 jich bylo již 1 411 (Statistická ročenka VS ČR, online). Nejnižší počet spatřujeme v roce 2013, kdy důvodem byla amnestie, která byla vyhlášena tehdejším prezidentem České republiky 1. ledna 2013. Nejvyšší počet odsouzených byl v roce 2019, a to 1595 žen. Obviněných žen bylo dle zmíněné ročenky v roce 2011 185. Od tohoto roku jejich počet klesá. V roce 2021 jich je zaznamenáno 96. (Statistická ročenka VS ČR, online 2022)

Tabulka 1 - Počty odsouzených a obviněných žen v ČR v letech 2011–2021

Počty odsouzených a obviněných žen v ČR v letech 2011–2021											
ROK	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Obviněné ženy	185	155	147	145	146	155	128	114	141	103	96
Odsouzené ženy	1307	1300	810	1022	1282	1482	1510	1522	1595	1460	1411

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2021 (online). Zpracování vlastní.

Na internetových stránkách prisonstudies.org můžeme najít zajímavá statistická data, která se týkají vězňených osob (výkon trestu odnětí svobody + výkon vazby). Pro svoji práci jsem za účelem porovnání vězňených žen u našich nejbližších sousedů (Slovensko, Polsko, Německo) a v České republice, čerpala právě z výše uvedeného zdroje. Z tabulky číslo 2 je patrné, že Česká republika je jedním z evropských států s vysokým podílem vězňených žen, jak jsem uvedla již v úvodu této kapitoly. Ze čtyř jmenovaných států má privilegium v celkovém počtu vězňených osob Polsko. K 31. 1. 2023 se nacházelo ve zdejších věznicích celkem 73 174 osob, z toho 3 563 žen (4,8 %). V České republice bylo ke stejnému datu ve věznicích 1 654 (8,6 %) vězenkyň, z celkového počtu 19 299 uvězněných osob. Statistická data týkající se Německa jsou uvedena pouze za rok 2021, kdy bylo vězněno 3 150 (5,6 %) žen z celkového počtu 56 557 vězňených. Lze však předpokládat, že trend zvyšujícího se počtu odsouzených se bude týkat i této země. Ve slovenských věznicích se k 1. 2. 2023 nacházelo 737 žen. Vězněné ženy zde tvořily 7,4 %, z celkové vězeňské populace, jejíž počet byl k uvedenému datu 10 002. (World Prison Brief data, online 2023)

Tabulka 2 - Počet vězňů žen ve vybraných evropských zemích

Počet vězňů žen ve vybraných evropských zemích				
	Polsko k 31.1.2023	Slovensko k 1.2.2023	Německo k 30.6.2022	Česká republika k 31.1.2023
Celkový počet vězňů osob	73 174	10 002	56 557	19 299
Vězněné ženy	4,8 %	7,4 %	5,6 %	8.6 %
Počet vězňů žen	3 563	737	3 150	1 654

Zdroj: prisonstudies.org (online, 2023). Zpracování vlastní.

Mezník, Kalvodová, Kuchta uvádějí, že zvýšení počtu pachatelek trestných činů lze vysvětlit rozvíjející se ženskou emancipací. Ženy se mohou snažit dosáhnout rovnoprávnosti nejen v běžných oblastech lidského života, ale i v oblasti páchaní trestných činů. (Mezník, Kalvodová, Kuchta, 1995)

Většinu žen páchající trestnou činností spojují určité znaky: špatné majetkové poměry, nízká kvalita bydlení, nízký stupeň vzdělání, závislost na drogách či alkoholu nebo zdravotní potíže a často také nevyhovující výchovné prostředí (špatné či chybějící rodinné vzory), jehož dopad si s sebou nesou do dospělosti. Vězněné ženy se potýkají s jinými problémy než muži, ať už během samotného uvěznění, ale i následného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Ženy jsou na rozdíl od mužů citlivější, proto mnohem intenzivněji prožívají vzájemné vztahy, přátelství, nepřátelství během věznění. Dle Mezníka, Kalvodové, Kuchty (1995, s. 59) je „pověst propuštěných žen mnohem horší než pověst mužů.“

Často jsou vězněné ženy matkami. Matkami, které při nástupu do věznice nechávají dítě, v lepším případě, rodině či pěstounům a v tom horším přechází nezletilý do ústavní péče. Odloučení dětí od matek, z jakéhokoliv důvodu, je velice deprimující pro obě zúčastněné strany. I přesto, že jsou v rámci věznění umožněny návštěvy rodiny (3 hodiny, 1x za měsíc), „dochází k postupnému narušení vzájemného vztahu“, což uvádí Mezník, Kalvodová, Kuchta (1995, s. 59). V současnosti jsou realizovány projekty, které mají snahu o zachování vztahu mezi matkou a dítětem. Jedním z nich je projekt „Mámu potřebuji“, který ženám ve výkonu trestu odnětí svobody umožňuje Skype hovory s dětmi, ale i návštěvy – vše nad rámec základních práv odsouzených. Obdobný projekt probíhá i v mužské věznici v Kuřimi pod názvem „Invisible Walls“.

4 Vývoj věznění žen na našem území

O historii kriminality mužů, ale i žen se dočteme především ve smolných knihách, někdy nazývány jako knihy popravčí. Jedná se o záznamy, které vypovídají o nejhorších trestných činech, je zde však popsán také průběh soudního procesu a výsledného rozhodnutí. Lidé si v minulosti předávali příběhy, významné události prostřednictvím např. kramářských písní. I v této lidové tvorbě můžeme nalézt informace o kriminalitě žen. Objevují se zde témata jako cizoložství, vraždy novorozenců, čarodějnictví atd.

Věznění odsouzených nebylo ani v historii spjata pouze s muži. Také ženy, pachatelky trestných činů, byly za své skutky trestány. Kocanda (2007, s. 70) ve své rigorózní práci uvádí, že „s ženami bylo v různých zemích zacházeno stejně jako s muži.“

Na ženskou kriminalitu bylo v minulosti nahlíženo možná i přísněji než na kriminalitu mužů. Ženy byly od nepaměti chápány jako pečovatelky, matky, citlivé bytosti, které do vězení nepatří. Nedbálková (2006, s. 9) uvádí, že „pokud se ženy však do vězení přeci jen dostaly, byly kriminology chápány jako opravdová monstra vymykající se rámci nejpřirozenější přirozenosti.“

Do 18. století bylo pro všechny vězňice na našem území typické: nedostatek stravy (vězňáci si ji zajišťovali sami), špatná lékařská péče poskytována odsouzeným a nedostatečná hygiena. Ženy i muži byli věznění společně. Věznění v této době přežila jen malá část vězňů.

Období osvícenství s sebou přináší změnu ve všech sférách lidského života – tedy i v otázkách věznění. Společnost si začíná uvědomovat nedůstojné lidské podmínky, které ve vězeních panují, a vláda má snahu o změnu. Vydání Tereziánského zákoníku v roce 1768 Marií Terezií bylo důležitým krokem. Panovnice zákoníkem omezila ukládání trestu smrti. Stále však existovala možnost mučení pachatelů, které bylo zrušeno až sedm let poté. Raszková, Hoferková (2018, s. 25) uvádí, že se v zákoníku Marie Terezie „nechala ovlivnit svým rádcem Josefem Sonnenfelsem, který vydal v roce 1775 významný spis O odstranění mučení.“ Ve vězeňských reformách pokračoval i její syn Josef II., který nahradil trest smrti celoživotním uvězněním v pevnosti. Jůzl (2013, s. 11) uvádí, že: „v důsledku tvrdých podmínek věznění

v podzemních celách, tzv. kasematech, kam nepronikal sluneční svit, kde bylo vlhko a chlad, umírali vězni na nejrůznější onemocnění do 3 let.“

S dalším rozvojem vězeňství dochází k jeho postupné humanizaci a zdokonalování. Pro ženy a také pro nemocné a staré trestance jsou zaváděny mírnější podmínky. V devatenáctém století jsou na území Prahy zřízeny první věznice, kde najdeme také oddělení pro odsouzené ženy – Svatováclavská trestnice, pražská Fišpanka a ženská trestnice v Řepích.

5 Věznice Světlá nad Sázavou

Věznice Světlá nad Sázavou je největší věznicí, kam se umísťují pouze ženy. Nachází se v srdci Vysočiny a její areál je oproti ostatním věznicím velmi rozsáhlý. Na webových stránkách věznice se dočteme o stručné historii jejího vzniku. Budova sloužila až do roku 1999 dětem jako škola v přírodě. V březnu roku 2000 přešla do vlastnictví Vězeňské služby České republiky a již 6. listopadu 2000 zde byly ubytovány první ženy vykonávající trest odnětí svobody. Zpočátku sem byly přesouvány ženy především z Věznice Pardubice. (Věznice Světlá nad Sázavou, online 2021)

Počátkem roku 2022 byl ve Věznici Světlá nad Sázavou otevřen nový pavilon, který zvýšil kapacitu věznice o 200 míst, na téměř 1000 odsouzených žen. Z Vnitřního řádu Věznice Světlá nad Sázavou se dozvídáme, že v současné době si zde odpykávají svůj trest ženy, které jsou zařazeny do věznice typu ostraha s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení a také do věznice typu zvýšená ostraha. Nachází se zde však i několik specializovaných oddílů, kde se pracuje se specifickými skupinami odsouzených žen. Jedná se například o oddíl pro výkon trestu mladistvých žen, které spáchaly trestný čin, za který byly odsouzeny a nedovršily 18 let věku. Dále je zde oddíl pro výkon trestu trvale pracovní nezařaditelných ve všech stupních zabezpečení věznice s ostrahou a v typu věznice se zvýšenou ostrahou. Nalezneme zde také specializovaný oddíl pro odsouzené ženy s duševními poruchami a poruchami chování. (Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou, 2022)

Věznice Světlá nad Sázavou jako jediná věznice v České republice disponuje Specializovaným oddílem pro výkon trestu matek nezletilých dětí od jednoho roku do tří let věku dítěte, oddílem pro výkon vazby matek s nezletilým dítětem do jednoho roku věku dítěte a od 1. října 2020 oddílem pro odsouzené matky nezletilých dětí do věku jednoho roku. Právě těmto oddílům budou věnovány následující kapitoly.

5.1 Specializované oddíly pro výkon trestu a výkon vazby odsouzených/obviněných žen

V kapitole se zaměřím na podrobnou charakteristiku oddílů, kde vykonávají svůj trest matky – obviněné nebo odsouzené za spáchání trestného činu. Jak jsem uvedla v předchozím textu, v České republice se nachází pouze jedna věznice, která matkám tuto možnost nabízí – Věznice Světlá nad Sázavou.

Mašínová ve své diplomové práci uvádí, že „koncepce specializovaného oddělení pro matky s dětmi čerpá ze zkušeností z jiných zemí s tím, že respektuje český právní řád, systém sociálního zabezpečení, ekonomické možnosti a také odborné diskuse, které předcházely uzákonění těchto oddělení. Mašínová (2014, s. 58) zmiňuje, že inspiraci věznice čerpala především z Kanady, Švédska, Norska a také Německa, kde se nachází i partnerská věznice se kterou je navázána spolupráce.“ Altmanová (2019, s. 27) ve své závěrečné práci doplňuje, že „o založení jmenovaného oddílu se zasloužila jedna z bývalých ředitelek Věznice Světlá nad Sázavou – Kamila Meclová. Inspiraci našla již v roce 1991. S takto koncipovaným výkonem trestu se seznámila v ženské věznici ve Schwabisch – Gmündu v Baden – Württenbersku.“

5.2 Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku

Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku ve Věznici Světlá nad Sázavou funguje již od 1. října 2002, tedy 20 let. Dle Vnitřního řádu Věznice Světlá nad Sázavou se jedná o oddíl, jehož kapacita je až 15 odsouzených žen, které byly zařazeny k výkonu trestu odnětí svobody do věznice typu ostraha s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Matky by měly ukončit trest zpravidla do dovršení 3 let věku dítěte (čl. 37, Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou, 2022).

V článku 37 § 10 téhož vnitřního řádu se dočteme, že financování potřeb dítěte (strava, pleny, hygienické potřeby atd.) si hradí každá matka sama např. z rodičovského příspěvku a přídatku na dítě, který je jí do věznice pravidelně zasílán (Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou, 2022).

Dle téhož vnitřního řádu jsou matky se svými dětmi ubytovány na samostatných ložnicích, které jsou vybaveny lůžkem pro odsouzenou, dětskou postýlkou, skříňkou na osobní věci, stolem, židlí a lednicí. Ve specializovaném oddílu se nachází vybavená kuchyňka, kterou odsouzené využívají pro přípravu stravy pro nezletilé děti. Samozřejmostí je koupelna, toaleta, kulturní místnost a také prádelna. (Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou, 2022)

V brožurě vydané Věznici Světlá nad Sázavou se dále dozvíme, že oddíl je nekuřácký, uzpůsobený dětem. Je vybaven nejrůznějšími rehabilitačními pomůckami a didaktickými hračkami (Věznice Světlá nad Sázavou 2000–2015, s. 9, 18).

Oddíl je rozdělen na dvě patra. V prvním nalezneme 5 ložnic, společné sociální zařízení, vybavenou kuchyňku a kulturní místnost s televizí. V druhém patře je zázemí stejné. Rozdíl je v počtu ložnic. Zde se jich nachází deset. Barevná výmalba celého oddílu nás zavádí do prostředí, které by si s věznicí spojil jen málokdo. Připomíná spíše mateřskou školku. Při příchodu do horního patra můžeme podél schodiště vidět obrázky zde umístěných dětí, které tvořily za pomoci svých matek. Jak jsem již uvedla výše, můžeme zde spatřit velké množství hraček, knih, her. Právě hry a hračky jsou v tomto období pro rozvoj dítěte jednou z nejdůležitějších věcí. Jsou vybírány vychovatelkou oddílu a speciální pedagožkou tak, aby rozvíjely jemnou motoriku, tvořivost a rozvoj myšlenek. I matky mají možnost tyto věci nakupovat – prostřednictvím objednávky z katalogu ve vězeňské kantýně.

Ze studia interních materiálů věznice jsem zjistila počty umístěných matek a jejich dětí. Pro lepší přehlednost je zpracována tabulka č. 3 Umístění matek s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody v letech 2012–2022, ze které je zřejmé, že oddílem pro výkon trestu matek nezletilých dětí od jednoho do tří let věku dítěte prošlo od ledna roku 2012 do prosince 2022 celkem 92 matek a 98 dětí (43 chlapců a 55 děvčat). Některé matky vykonávaly svůj trest se dvěma dětmi.

..

Tabulka 3 - Umístění matek s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody v letech 2012-2022

Umístění matek s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody v letech 2012-2022				
	Počet matek VT	Umístění chlapci	Umístěná děvčata	Děti celkem
2012	9	5	6	11
2013	9	6	3	9
2014	4	1	3	4
2015	7	2	5	7
2016	6	2	4	6
2017	8	5	5	10
2018	7	2	6	8
2019	11	6	6	12
2020	10	6	6	12
2021	12	4	8	12
2022	9	4	3	7
Celkem:	92	43	55	98

Zdroj: Interní materiály Věznice Světlá nad Sázavou. Zpracování vlastní.

Z tabulky č. 4 Způsob ukončení pobytu vězněných matek s nezletilými dětmi ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte v letech 2012–2022 je patrné, že většina odsouzených žen byla v období 2012–2022 podmíněně propuštěna – konkrétně jich bylo 51. Pouze 26 žen si v tomto období odpykalo svůj trest celý. Zajímavý je rok 2013. Po vyhlášení amnestie prezidentem České republiky 1. ledna téhož roku bylo z výše jmenovaného oddílu propuštěno 7 odsouzených žen. Milost byla udělena jedné z matek v roce 2016. V tabulce můžeme dále vidět, že dvě odsouzené matky se rozhodly ukončit pobyt na Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí na vlastní žádost – jedna v roce 2017 a jedna v roce 2020. K ukončení pobytu na základě rozhodnutí ředitelky věznice došlo za posledních 10 let jedenkrát – v roce 2021. Odsouzená si neplnila své povinnosti, byla kázeňsky trestána, proto nemohla nadále vykonávat výkon trestu odnětí svobody se svým nezletilým dítětem. V roce 2022 došlo u jedné z odsouzených k přerušení výkonu trestu odnětí svobody ze zdravotních důvodů.

Tabulka 4 - Způsob ukončení pobytu vězňených matek s dětmi ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte v letech 2012–2022.

Způsob ukončení pobytu vězňených matek s dětmi ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte v letech 2012–2022						
	Konec trestu	Podmíněné propuštění	Vlastní žádost	Rozhodnutí ředitelky věznice	Přerušení výkonu trestu	Milost(M) Amnestie(A)
2012	2	6	0	0	0	0
2013	0	2	0	0	0	7(A)
2014	3	1	0	0	0	0
2015	1	6	0	0	0	0
2016	0	5	0	0	0	1(M)
2017	2	5	1	0	0	0
2018	0	7	0	0	0	0
2019	6	5	0	0	0	0
2020	4	5	1	0	0	0
2021	5	6	0	1	0	0
2022	5	3	0	0	1	0
Celkem:	28	51	2	1	1	8

Zdroj: Interní materiály Věznice Světlá nad Sázavou. Zpracování vlastní.

5.2.1 Podmínky pro přijetí do specializovaného oddílu

Dle ustanovení § 67 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, „může být odsouzené ženě v případech hodných zvláštního zřetele, jestliže takový postup umožňují podmínky ve věznici a osobnostní předpoklady odsouzené ženy, může být odsouzené ženě na její žádost povoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe a starala se o své dítě zpravidla do 3 let jeho věku, pokud takové dítě nebylo soudem svěřeno do výchovy jiné osoby. Před rozhodnutím si ředitel věznice vyžádá posouzení lékaře a psychologa a orgánu sociálně právní ochrany dětí, zda je takový postup ve prospěch dítěte.“

Z výše uvedeného vyplývá, že matka, která má zájem o umístění do výkonu trestu odnětí svobody s dítětem, musí podat vlastní žádost. Tato je adresována k rukám ředitelky věznice a při jejím přijetí do věznice zaevidována. Na jejím základě je odsouzené zaslán informativní dopis s příslušnými přílohami – sociální anamnéza dítěte, zdravotní anamnéza dítěte a vyjádření praktického lékaře odsouzené (viz příloha č. 1), které musí následně, vyplněné příslušnými orgány, žadatelka doložit. Po odsouzené je dále vyžadována kopie rodného listu dítěte, oznámení o pobírání dávek státní sociální podpory (přiznání rodičovského příspěvku), ze kterého by byl při případném přijetí hrazen pobyt odsouzené ve věznici a potřeby jejího dítěte.

U nezletilých, kteří mají v rodném listě zapsány oba rodiče, je nutný souhlas otce s umístěním dítěte s matkou na specializovaný oddíl.

Z informativního dopisu zasílaného sociální pracovníci věznice odsouzené se matka dozvídá základní informace. Za nejdůležitější považují to, že žena do výkonu trestu odnětí svobody nastupuje do některé z nástupních věznic bez svého dítěte.

Ustanovení § 67 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody uvádí, že „dítě nesmí být soudem svěřeno do výchovy jiné osoby.“ Z tohoto ustanovení je patrné, že pokud bude dítě soudem svěřeno například do pěstounské péče, mohl by to být jeden z důvodů pro zamítnutí žádosti. Do doby, než je žadatelka z nástupní věznice eskortována do Světlé nad Sázavou a v její žádosti rozhodnuto, musí si zajistit péči o dítě, a to tedy nejlépe u někoho z rodinných příslušníků.

Po přijetí do nástupního oddílu Věznice Světlá nad Sázavou absolvuje odsouzená vstupní pohovor s každým z odborných zaměstnanců (psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, lékař) a vychovatelem nástupního oddílu.

Pokud má žena doloženy veškeré podklady (přílohy žádosti) a je hotové psychologické posouzení, které má na starost psycholog věznice, zasedá komise odborných zaměstnanců v čele s ředitelkou věznice. Ta na základě získaných informací o odsouzené a v souladu se zákonem vydá rozhodnutí o přijetí či nepřijetí matky na jmenovaný specializovaný oddíl.

5.2.2 Nástup do specializovaného oddílu a příjem dítěte

Nástup do Specializovaného oddílu Věznice Světlá nad Sázavou je možný pouze tehdy, pokud je ředitelkou věznice vydáno kladné rozhodnutí o umístění. Odsouzená tedy splnila následující podmínky, které vyplývají z Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky (dále jen NGR) č. 29/2020, kterým se stanoví podmínky pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody u matek nezletilých dětí ve Věznici Světlá nad Sázavou:

- „matka před nástupem nebyla omezena rodičovské odpovědnosti, rodičovská odpovědnost ji nebyla pozastavena a neexistuje vhodnější forma péče o dítě,
- nespáchala trestný čin na dítěti,
- délka uloženého trestu matce je zpravidla delší než 3 měsíce,

- posouzení zdravotního stavu matky provedené praktickým lékařem pro dospělé a posouzení psychického stavu matky, včetně její osobnostní charakteristiky, lze předpokládat, že bude po dobu výkonu trestu odnětí schopna o dítě pečovat,
- doložení finančního zajištění nákladů, které vzniknou při zajišťování uspokojování potřeb dítěte ve specializovaném oddílu,
- kladné stanovisko orgánu sociálně – právní ochrany dětí, že umístění dítěte ve specializovaném oddílu je v jeho prospěch,
- posouzení registrujícího poskytovatele zdravotních služeb v oboru praktického lékařství pro děti a dorost, ..., že dítě netrpí funkčními poruchami orgánů, není těžce zdravotně postižené a nevyžaduje stálou lékařskou péči,
-“ (Nařízení generálního ředitele VS ČR, č. 29/2020)

Samotný příjem dítěte probíhá za účasti odsouzené matky, dále osoby, která dítě přivezla, vychovatele specializovaného oddílu, psychologa, sociálního pracovníka, speciálního pedagoga a zaměstnance zdravotnického oddělení.

Při příjmu dítěte je vyžadováno potvrzení o bezinfekčnosti (ne starší 3 dny), průkaz pojištěnce dítěte a jeho očkovací průkaz.

V den nástupu je založeno dětské konto, na které je vložena požadovaná částka na uspokojení potřeb dítěte a matky. V roce 2022 byla tato částka stanovena na 7 880 Kč.

Pokud by došlo k situaci, že matka o své dítě nebude moci ve věznici pečovat, musí při nástupu uvést jméno osoby, která by si dítě přebrala. Pokud nikdo takový není, má věznice smluvně zajištěnou péči o dítě v Dětském centru v Jihlavě. Souhlas s umístěním musí matka stvrdit svým podpisem. Na webových stránkách dětského centra se dočteme, že „se jedná o zařízení, které poskytuje péči dětem od narození do tří let jejich věku. Zajišťují pomoc těm nezletilým, o které se primární rodina nemůže, nechce nebo neumí postarat.“ (Dětské centrum Jihlava, online)

5.2.3 Ukončení pobytu ve specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí

Ukončení pobytu odsouzené s nezletilým dítětem je ukotveno ve Vnitřním řádu Věznice Světlá nad Sázavou (2022), konkrétně v článku 37 odstavci 6. Pobyt zde může být ukončen na základě rozhodnutí ředitelky věznice pokud:

- byl odsouzené ženě změněn typ věznice (z typu s ostrahou na typ se zvýšenou ostrahou) nebo jí byl významně navýšen trest odnětí svobody,
- matka nemůže svému dítěti poskytovat celodenní péči z důvodu zhoršení svého zdravotního nebo psychického stavu,
- svým chováním a jednáním odsouzená hrubě porušuje ustanovení vnitřního řádu věznice,
- sama matka žádá o vyřazení ze specializovaného oddílu (tzn. ukončení osobní péče matky o dítě),
- matka má k výchově svého dítěte laxní přístup, popřípadě se o dítě nestará, pro svoji pasivitu neplní program zacházení, do povinných aktivit v oddíle se nezapojuje,
- po dobu delší než 30 dnů není matka schopná o své dítě pečovat,
- lékař, psycholog nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí se negativně vyjádří k dalšímu pobytu dítěte s matkou ve věznici. Sociální pracovník věznice o takovém rozhodnutí ředitele věznice neprodleně informuje okresní soud a orgán sociálně-právní ochrany dětí, v jehož obvodu se věznice nachází, neboť musí být zajištěna odpovídající péče o dítě po ukončení pobytu dítěte ve věznici. Situace je řešena buď předáním do péče rodinnému příslušníkovi, a v případě, že rodinný příslušník nechce nebo nemůže péči zajistit, je dítě předáno orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
- dojde ke smrti dítěte. (Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou, 2022)

5.2.4 Zajištění lékařské péče nezletilých dětí

Čapková (2011, s. 29) ve své bakalářské práci uvádí, že „lékařská péče je zajišťována smluvním pediatrem. Náklady na zdravotní péči jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění přímo lékaři nebo zdravotnickému zařízení.“

Z ustanovení § 67b odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody vyplývá, že „náklady na zdravotní služby související s péčí o zdraví dítěte, které má matka ve výkonu trestu u sebe a které není pojištěncem podle zákona upravujícího veřejné zdravotní pojištění, hradí z vlastních prostředků matka. Nemůže-li tyto náklady hradit z vlastních prostředků uložených ve věznici, hradí je v rozsahu nákladů souvisejících s poskytnutím neodkladné a akutní zdravotní péče a u cizinců v rozsahu nákladů podle zákona upravujícího pobyt cizinců na území České republiky Vězeňská služba z prostředků státního rozpočtu, pokud úhrada nákladů není zajištěna jinak.“ O matku nezletilého pečuje vězeňský lékař a ostatní odborní lékaři, kteří mají svou ordinaci přímo v areálu věznice (gynekolog, psychiatr, zubní lékař). V případě potřeby specializovaného vyšetření nebo akutního ošetření mimo pracovní dobu zmíněných lékařů jsou s odsouzenými i jejich dětmi vypravovány zdravotní eskorty.

5.2.5 Zaměstnanci specializovaného oddílu a jejich výchovné působení

V této kapitole je popsána práce zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, včetně aktivit, které vedou na Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let. Pro popis aktivit jsem použila osnovy vypracovaných projektů vedoucích níže uvedených aktivit. Z důvodu, že se nejedná o oficiální zdroje, ale zdroje interní, uvedu jejich objasnění vlastní interpretací.

Při popisu pracovní náplně pracovníků vycházím z Nařízení generálního ředitele č. 2/2022, o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby České republiky zabezpečujících výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence (dále jen NGR č. 2/2022). Složení a výběr zaměstnanců pro práci na specializovaných oddílech pro výkon trestu matek s dětmi je velice důležitý. Zaměstnanci musí umět pracovat jak s malými dětmi, tak s odsouzenými ženami. Dětem musí zajistit vhodné výchovné prostředí, odpovídající péči a naučit to i matky. Tím však jejich práce nekončí. Musí zároveň pracovat s odsouzenou ženou tak, aby byl naplněn účel výkonu trestu a snížilo se riziko recidivy. Je velmi důležité, aby všichni zaměstnanci mezi sebou spolupracovali.

Mezi odborné zaměstnance, kteří pracují na jmenovaném oddílu, řadíme – psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka. Velmi důležitou roli hraje vychovatel, který s odsouzenými ženami a jejich dětmi tráví nejvíce času. Dalším personálem oddílu je zdravotní sestra a smluvní pediatr. Za součást pracovního týmu musíme považovat nejen civilní zaměstnance, ale také uniformované příslušníky. Jelikož je zde péče

poskytována 24 hodin 7 dní v týdnu, bez jejich pomoci by nebylo možné zajistit chod oddílu.

Vychovatel ve vězeňství

Vychovatel je velmi důležitý člen „multidisciplinárního týmu“, který s odsouzenými pracuje. Na oddíle tráví nejvíce času. Má proto velký přehled nejen o dění na oddílu, o vztazích mezi odsouzenými ženami, ale také o rodinných poměrech a životě mimo zdi věznice. Vychovatel je většinou první osobou, které se jdou odsouzené svěřit. Hodně informací se dozvídá z korespondence, kterou odsouzené přijímají či odesílají. Poznatky získané od vychovatele jsou velmi důležité pro ostatní zaměstnance. Dle § 53 NGR č. 2/2022 je jeho „hlavním úkolem komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost, která směřuje k celkovému rozvoji osobnosti, socializaci a resocializaci a reedukaci. Tento výčet je však pouze malou částí toho, co vychovatel ve skutečnosti dělá. Další jeho pracovní náplní je realizace návštěv, navádění odsouzených např. do skladu, na stravu, pro nárokové balíky a podobně. Velkou část svého dne musí věnovat administrativě. Má kázeňskou pravomoc.

Dle § 54 NGR č. 2/2022 „vede osobně podle svého odborného zaměření zpravidla dvě průběžné aktivity programů zacházení...“ Ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí má vychovatel stanoveny aktivity tři:

1. Říkáme si, orientujeme se, poznáváme

Během aktivity se odsouzená učí pracovat s nezletilým tak, aby rozvíjela jeho řečové schopnosti a jazykové dovednosti. U dítěte dochází k rozvoji verbálních i neverbálních komunikativních dovedností.

2. Zdravé vaření pro děti

Některé odsouzené si osvojují úplně novou dovednost. Ne všechny totiž v civilním životě vařily. Případně prohlubují a získávají nové znalosti a poznatky v této oblasti. Učí se připravovat jídla vhodná pro děti. S pomocí vychovatele vypočítávají cenu připravovaného pokrmu a snaží se odhadnout množství potřebných surovin. V rámci aktivity získávají informace o zdravém životním stylu a zásadách při stolování.

3. Výtvarné činnosti

Při aktivitě Výtvarné činnosti pracuje vychovatel s odsouzenými i dětmi tak, aby docházelo k upevnování vztahu mezi oběma aktéry. Výtvarné práce jsou vybírány takovým způsobem, aby při jejich realizaci docházelo k rozvoji jemné motoriky dětí. Nezletilí jsou vedeni k samostatnosti a je jim poskytován dostatek podnětů a aktivit

podporujících estetické vnímání a citění. V rámci jmenované aktivity dochází k osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, k rozvoji tvořivosti a koncentrace, k posilování zručnosti.

Pomocí výše uvedených zájmových aktivit vedených vychovatelem, odsouzená přispívá ke správnému psychomotorickému vývoji dítěte, rozvíjí a formuje jeho osobnost. Jedná se o aktivity zaměřené nejen na odsouzenou, ale především na umístěné děti. Při realizaci aktivit je vždy zohledňován věk dítěte.

Speciální pedagog

NGŘ č. 2/2022 rozlišuje práci speciálního pedagoga ve výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu zabezpečovací detence. Pro diplomovou práci je nejdůležitější práce speciálního pedagoga ve výkonu trestu odnětí svobody, konkrétně na specializovaném oddílu pro matky, které vykonávají svůj trest s dětmi.

Dle § 44 odst. 1 téhož nařízení speciální pedagog ve výkonu trestu odnětí svobody mimo jiné, odpovídá s ostatními zaměstnanci za úroveň odborného zacházení s odsouzenými“ (NGŘ č. 2/2022). Jeho další pracovní náplní je metodicky vést jak vychovatele, tak pedagogy volného času. Podle § 44 odst. 2 nařízení je jeho úkolem vést alespoň jednu speciálně výchovnou nebo vzdělávací aktivitu jedenkrát týdně.

Na jmenovaném specializovaném oddílu vede speciální pedagog aktivitu **Komunita**, společně s vychovatelem. Probíhá skupinově, pravidelně 1x týdně, minimálně jednu hodinu. Je povinná. V rámci komunity mohou odsouzené sdělovat své pocity, své návrhy a připomínky. Dochází ke zhodnocení uplynulého týdne. Řeší se připomínky, náměty a plánuje se týden další. Cílem je podpora zrání osobnosti odsouzených a pochopení nesprávných postojů pomocí diskuzí, vysvětlování a zážitkových metod. Díky Komunitě poznávají zaměstnanci oddílu aktuální situaci odsouzených, jejich vnímání společného soužití na oddíle a aktuální témata, která se zde řeší. Jedním z hlavních účelů této aktivity je také naučit odsouzené vzájemnému respektu a zvládání konfliktů.

Psycholog

Činnost psychologa ve výkonu trestu je Nařízením generálního ředitele č. 2/2022 „zaměřena zejména na oblast psychologických aspektů výkonu trestu, a to z hlediska všech zúčastněných (odsouzených i zaměstnanců),...“ (§ 45 odst. 1 NGR č. 2/2022). Z téhož nařízení dále plyne, že hlavní náplní práce psychologa je psychologická diagnostika odsouzených osob, poskytování péče prostřednictvím individuální či skupinové terapie, poskytování psychologicky zaměřeného poradenství, poskytování krizové intervence a další činnosti. O všem musí vést samozřejmě spisovou dokumentaci. (§ 46 odst. 2 NGR č. 2/2022)

Stejně jako předchozí zaměstnanci, i psycholog musí vést alespoň jednu aktivitu, která je dle § 46 odst. 2 písm. 1 jmenovaného nařízení zaměřena: „...na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti a podporují takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění řádný soběstačný život...“ (§ 46 odst. 2 písm. 1 NGR č. 2/2022).

Ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 roku do 3 let vede aktivitu **Skupinové psychoterapeutické konzultace**.

Aktivita je odsouzeným stanovena 1x týdně a probíhá skupinovou formou. Obsahem jsou hry zaměřené na sebezpoznání, zlepšení komunikačních dovedností, cvičení zaměřená na uvolnění napětí a stresu, podpora vzájemného kontaktu mezi matkou a dítětem, zpevnování vzájemných vazeb. V rámci aktivity se odsouzené učí nácvikem řešit problémové situace, odbourání stresu a napětí. Matky se snaží naučit se stanovování hranic pro dítě. S ženami psycholog pracuje tak, aby byly připraveny na život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, na soužití s rodinou, partnerem, dětmi.

Sociální pracovník

Hála uvádí, že sociální pracovník poskytuje především odborné sociální poradenství. Nepracuje však pouze s odsouzenými nebo obviněnými osobami, ale komunikuje také s jejich rodinami. Spolupracuje s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí, azylových domů, charit, s pracovníky probační a mediační služby. (Hála, 2006) Cílem práce sociálního pracovníka je vést klienta k samostatnosti, a především ho připravit na život na svobodě.

Sociální pracovník se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a dalšími předpisy – například vyhláškou č. 109/1994 Sb. a vyhláškou č. 345/1999 Sb.

NGŘ č. 2/2022 stanovuje některé úkoly sociálního pracovníka takto: „poskytuje odsouzeným umístěným ve standardních nebo specializovaných oddílech sociálně-právní poradenství, sociální práci zaměřuje na jedince, rodiny a skupiny se zvýšenými riziky v důsledku problémového způsobu života...;... plánuje společně s odsouzenými průběh řešení jejich nepříznivé sociální situace...;... provádí výchovnou a poradenskou činnost pro odsouzené (poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, vzdělávání),...“ (§ 52 odst. 3 písmeno a, b, f NGŘ č. 2/2022).

Z výše uvedeného vyplývá, že úkolem sociálního pracovníka je mimo jiné výchovná a poradenská činnost. Na specializovaném oddílu vede speciálně – výchovnou aktivitu nazvanou **Sociálně právní poradenství**.

Aktivita probíhá pravidelně 1x týdně, 1 hodinu. Při práci s odsouzenými využívá sociální pracovník skupinové i individuální práce. Odsouzené se připravují na život na svobodě, na jednání s úřady. Získávají povědomí o činnosti Úřadu práce ČR. V rámci práce v aktivitě se seznamují se zákonem o zaměstnanosti, se zákonem o sociálně právní ochraně dětí a se zákonem o státní sociální podpoře. Je jim poskytnuto základní dluhové poradenství. Nacvičují vyplňování formulářů, např. pro státní sociální podporu. Cílem aktivity je připravit odsouzené na život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Seznámit je s možnostmi, jak získat zaměstnání, jak se chovat při pracovním pohovoru atd.

5.2.6 Režim specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí

Odsouzené ženy se musí řídit Vnitřním řádem Věznice Světlá nad Sázavou (2022), v jeho příloze je také uveden jejich denní režim. Den odsouzených začíná budíčkem v 7:00 hod, musí se připravit na prověrku početního stavu, která je plánována mezi 7:05–7:15 hod. Od této chvíle mají do 8:00 hod. čas na osobní hygienu a úklid, přípravu snídaně, snídání, pracovní aktivity v zájmu potřeb dětí.

Mezi 8:00 – 11:00 hod. probíhají dle týdenního plánu aktivit činnosti programu zacházení. Oběd je plánován mezi 11:00 – 12:00 hod.

Od 12:00 – 13:30 hod. je polední klid pro děti. Matky však v této době plní úklidové závazky, žehlí, perou.

13:30 – 17:00 hod. probíhají opět aktivity programu zacházení, které mají matky stanoveny.

17:30 – 19:30 hod. večerí. Provádějí večerní hygienu dětí, plní závazky.

Mezi 19:30 – 19:45 hod. přichází večerní početní prověrka stavu.

Od 19:45 – 22:00 hod. mají matky osobní volno – mohou sledovat televizní pořady. Provádí osobní hygienu a uklízí.

Večerka je ve 22:00 hod. (Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou, 2022)

5.3 Specializovaný oddíl pro obviněné matky nezletilých dětí do jednoho roku věku dítěte

Na webových stránkách věznice se dozvíme, že obviněné matky mohou tento oddíl využívat od 1. července 2004. Dle zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby „může obviněná žena, které se během výkonu vazby narodí dítě, může mít toto dítě u sebe a starat se o ně, pokud toto dítě nebylo soudem svěřeno do péče jiné osoby, popřípadě řízení v této věci před soudem neprobíhá, a vyhovění žádosti je ve prospěch dítěte“ (Věznice Světlá nad Sázavou, online).

Dle NGR č. 29/2020 musí pro přijetí na oddíl matka splňovat následující podmínky:

- Matka před nástupem do výkonu vazby nebyla omezena rodičovské odpovědnosti, nebo ji nebyla rodičovská odpovědnost pozastavena,
- věk dítěte nepřesahuje 1 rok,
- další podmínky odpovídají podmínkám o přijetí na Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek od 1 do 3 let, viz kapitola 5.2.1, 5.2.2. (NGR, č. 29/2020)

Obviněná žena si musí podat žádost k rukám ředitelky o umístění na Oddíl pro obviněné matky nezletilých dětí do jednoho roku věku dítěte Věznice Světlá nad Sázavou. Kapacita oddílu jsou dvě místa. Slováková (2021, s. 188) v publikaci České vězeňství uvádí, že: „se sem umísťují ženy pouze ve výjimečných případech, kdy nelze zajistit péči o dítě jiným členem rodiny.“

Nevýhodu oddílu můžeme spatřovat v jeho umístění a separaci odsouzené. Nachází se uprostřed střežené části věznice. Matka s dítětem je zde většinou umístěna sama,

izolována od ostatních odsouzených, což pro ni může být psychicky náročné. (Slováková, 2021)

Tímto oddílem do prosince 2022 prošly pouze 4 obviněné. Všechny vazebně stíhané matky, z výše jmenovaného oddílu, zde byly umístěny v průměru 3 měsíce a vazba byla ukončena rozhodnutím soudu. Každá z žen byla umístěna pouze s jedním dítětem. První matka byla na tento oddíl ubytována v roce 2015 a poslední v roce 2020. Počet chlapců a dívek byl vyrovnaný 2:2.

5.4 Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí do věku 1 roku

Do specializovaného oddílu jsou přijímány ženy, které byly odsouzeny za zvlášť závažný trestný čin a rozhodnutím umístěny do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení, nebo byly zařazeny do věznice se zvýšenou ostrahou.

Dle Vnitřního řádu Věznice Světlá nad Sázavou (2022, čl. 36 odst. 3) je kapacita oddílu čtyři odsouzené matky s dětmi. Vybavení oddílu je podobné předešlým specializovaným oddílům. Matka má k dispozici samostatnou ložnici vybavenou postelí, dětskou postýlkou, monitorem dechu, přebalovacím pultem, uzamykatelnou skříňkou, nočním stolkem a poličkou. Dále může využít samostatného WC. Dítěti je k dispozici vanička s lehátkem. Na ložnici je vybavená kuchyňka. (VŘV Světlá nad Sázavou, 2022)

Přijímání do specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí do věku 1 roku, stejně jako ukončení pobytu, je stejné jako u Specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let Věznice Světlá nad Sázavou. Tuto problematiku nebudu tedy více rozepisovat.

5.5 Účel specializovaných oddílů pro matky nezletilých dětí Věznice Světlá nad Sázavou

I když u matky nastane situace, kdy musí nastoupit k výkonu vazby případně výkonu trestu odnětí svobody, nepřestává být rodičem. Nabízí se otázka, co bude s jejím nezletilým dítětem (dětmi). Dříve tyto ženy neměly jinou možnost, než svoje dítě svěřit do péče jiné osoby (např. biologického otce nebo příbuzných), nebo do ústavního

zařízení. Odloučení mezi matkou a dítětem by ale, dle Vágnerové (2004), z důvodu neuspokojování potřeby citového vztahu právě mezi těmito dvěma osobami (případně jinou blízkou osobou) mohlo vést k citové deprivaci nezletilého, což by se mohlo projevit na celkovém rozvoji jeho osobnosti. Také Martínek (2009) uvádí, že vazba mezi matkou a dítětem je velmi důležitá pro optimální vývoj jeho psychiky. Čačka v Psychologii dítěte píše o tom, že: „Od sedmého měsíce je již zřetelná fixace k jedné osobě. Projevuje se to vedle frekvence úsměvu i projevy separační úzkosti vyvolanými třeba jen krátkodobým odloučením“ (Čačka, 1997, s. 34).

Založením specializovaných oddílů pro tyto ženy má alespoň část z nich možnost vykonat trest společně se svými dětmi a předejít tak výše uvedeným negativním vlivům, které by nezletilé mohly poznamenat na celý život.

Hlavním účelem všech dříve jmenovaných specializovaných oddílů pro výkon trestu a výkon vazby matek nezletilých dětí je zabránit tomu, aby dítě nemuselo vyrůstat bez matky. Snahou je, aby nedošlo k narušení citových vazeb mezi matkou a dítětem. Při pobytu na specializovaném oddílu se mezi nimi buduje pevný vztah, který má pozitivní vliv na oba. Tráví spolu 24 hodin 7 dní v týdnu. Odsouzené ženy posilují svoji rodičovskou odpovědnost. Získávají nové zkušenosti, jak s dítětem pracovat. Jsou vedeny k samostatnosti. Dítě si vytváří pevné pouto k matce, u které cítí pocit bezpečí a jistoty.

Odborní zaměstnanci věznice vedou matky, aby pracovaly se svým dítětem tak, aby bylo rozvíjeno po všech stránkách jeho osobnosti. Vždy musí být brán v úvahu jeho věk a rozumové schopnosti.

Specializované oddíly nejsou zaměřené pouze na děti, ale také na odsouzenou matku, se kterou tým zaměstnanců věznice pracuje tak, aby byl naplněn účel trestu. Tedy, jak hovoří ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody „...prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.“

5.6 Nevýhoda specializovaných oddílů – rodina dítěte

Do této doby jsem v práci zaměřovala pozornost pouze na matky nezletilých dětí. Na jejich právo nebýt odtrženy od dětí. Ale každé z těchto dětí má zajisté i otce, který má stejná práva jako matka. Nejsou právě umístěním matky s dítětem tato otcovská práva porušována? V Občanském zákoníku se můžeme dočíst, že „právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.“ (§ 927 zákona č. 89/2012, občanský zákoník) Z uvedeného vyplývá, že i prarodiče, sourozenci a jiné blízké osoby mají právo se s dítětem setkávat, vidět ho, jak vyrůstá. Bohužel, již zde není uvedeno, jaká četnost je ta optimální. Odsouzené ženy, které vykonávají trest se svým dítětem, mají právo na návštěvy svých blízkých. Dle zákona 1x měsíčně 3 hodiny. Je to ale dostatečné? Jak jsem uvedla v kapitole 5.2.1 (Podmínky přijetí do specializovaného oddílu) pokud je otec zapsán v rodném listě dítěte, musí s jeho umístěním společně s matkou souhlasit. Můžeme to vnímat tak, že se dobrovolně nechává omezit v některých svých právech – ve prospěch matky, dítěte – což stvrzuje svým podpisem. Není známo, zda a do jaké míry si uvědomuje právě to, že se na poměrně dlouhou dobu vzdává práva vychovávat a vidět své dítě. U prarodičů a sourozenců není souhlas s umístěním vyžadován, což by bylo dobré změnit.

6 Nestátní neziskové organizace působící ve Věznici Světlá nad Sázavou

Cílem kapitoly je poskytnout informace o nestátních subjektech, které pracují s odsouzenými ženami během výkonu trestu odnětí svobody. Některé z nich nabízejí pomoc i po propuštění. Fungující spolupráce neziskových organizací a Vězeňské služby ČR je velmi důležitá pro snížení rizika recidivy.

Odsouzené ženy, které vykonávají svůj trest na specializovaných oddílech pro matky s dětmi, mohou využít širokou nabídku pomoci od nestátních neziskových organizací, stejně jako odsouzené na standardních oddílech.

Existuje několik oblastí problémů, se kterými mohou již během výkonu trestu odnětí svobody pracovat – drogy v anamnéze, dluhy. Ostatní nabízené služby jsou zaměřeny na úspěšné začlenění do společnosti po propuštění z výkonu trestu – zajištění zázemí či zaměstnání. Některé neziskové organizace nabízejí zprostředkování návštěvy odsouzených žen s jejich dětmi, které jsou umístěny v ústavní péči.

Věznice Světlá nad Sázavou má navázanou dlouhodobou spolupráci s organizacemi, které se zabývají drogovou problematikou (Laxus z.ú., SANANIM z.ú., Společnost Podané ruce) a dluhovou problematikou (Lighthouse spolek, Rubikon Centrum, z.ú.).

SLUŽBY PRO UŽIVATELKY NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Drogová minulost odsouzených žen často ovlivňuje jejich znovu začlenění do společnosti po propuštění z výkonu trestu. Ve věznicích je proto tato problematika řešena buď prostřednictvím odborných zaměstnanců (terapeutů, adiktologů), kteří zde pracují, nebo jsou využívány služby právě neziskových organizací. Nestátní subjekty vstupující do věznic pracují s klientkami ve většině případů individuální formou. Pořádají také besedy a přednášky. Spolupráce však může probíhat i formou korespondenční, případně prostřednictvím Skype hovorů. Poslední možností bylo využíváno především v době pandemie v roce 2020–2021. Pokud se klientka rozhodne spolupráci navázat, osloví pověřeného pracovníka věznice, který ji pomůže kontakt s organizací zprostředkovat.

Laxus, z.ú.

Laxus z.ú. je nezisková organizace, která se zaměřuje na poskytování adiktologických preventivních služeb. Jejich cílovou skupinou jsou lidé závislí na legálních či nelegálních návykových látkách, gambleři, osoby, které se nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody, ale nabízejí také primární prevenci ve školách. Z webových stránek Laxusu je patrné, že pomoc nenabízejí pouze samotným klientům, kteří mají problém, ale také jejich rodinám. Cílem jejich práce je sociální a zdravotní stabilizace klienta, zvýšení kompetencí klientů k řešení životních situací, posílení a podpora funkčního rodinného prostředí, zvýšení odolnosti klientů vůči různým formám rizikového chování, podílení se na ochraně veřejného zdraví. Výše jmenovanou neziskovou organizaci může klient navštívit i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pomoc poskytují v pěti krajích (Laxus, online 2022).

Společnost Podané ruce o. p. s.

Občanské sdružení Společnost Podané ruce o.p.s. vzniklo v roce 1991. Cílem této služby je ve vězeňském prostředí pomáhat lidem, kteří se díky své závislosti na drogách dostali do výkonu trestu odnětí svobody. Zmínka o spolupráci této společnosti s Věznicí Světlá nad Sázavou najdeme na stránkách jmenované věznice. Společnost zde zahájila svou práci již v roce 2013. Pomoc zdejšími ženám nabízí jedenkrát měsíčně. Odsouzeným je ze strany neziskové organizace poskytována podpora při návratu do běžného života a následná pomoc po výstupu z vězení (asistence na úřadech, pomoc s otázkou bydlení, ale například i testování na pohlavně přenosné nemoci (Věznice Světlá nad Sázavou, online 2022).

Sananim z.ú.

Občanské sdružení SANANIM z.ú. na svých webových stránkách uvádí, že vzniklo v roce 1990 (Sananim, online 2022). Jedná se o jednu z prvních nestátních organizací. Zabývá se nejen drogovou závislostí, ale i závislostmi jinými (gambling, alkohol, sázení nebo počítačových hrách). Hlavním cílem je poskytnout odbornou pomoc lidem, kteří jsou drogovou závislostí ohroženi, tedy nejen samotným uživatelům, ale také jejich rodinám. Se závislými pracují tak, aby byli úspěšně integrováni zpět do běžného života. Sdružení Sananim se soustředí na rozvoj specifických služeb. Jako příklad můžeme uvést péči o závislé matky s dětmi, které se v současnosti věnují zařízení Sananimu

(Denní stacionář, Centrum komplexní péče o dítě a rodinu, Terapeutická komunita Karlov, Doléčovací centrum pro matky s dětmi). (Sananim, online 2023) Právě Terapeutická komunita Karlov, je jedinou z komunit, která u nás přijímá do léčby matky spolu s dětmi.

SLUŽBY PRO ODSOUZENÉ S DLUHY

Dalším velkým problémem, se kterým se můžeme vedle drogové závislosti setkat, jsou dluhy odsouzených žen, které se na specializovaných oddílech nachází. Stejně jako drogy, i dluhy znesnadňují návrat do běžného života. Jsou zrádné, během výkonu trestu odnětí svobody narůstají. I neziskové organizace si uvědomují potřebu řešit dluhy odsouzených žen již během věznění, a proto některé z nich spolupracují s věznicí již několik let. Jmenovat můžeme například:

Lighthouse spolek

Lighthouse spolek spolupracuje s Věznicí Světlá nad Sázavou již od roku 2014, jak se můžeme dočíst na webových stránkách jmenované věznice (Věznice Světlá nad Sázavou, online 2022). O svém vzniku v roce 2010 se zmiňuje Spolek Lighthouse již v úvodu svých internetových stránek. Od samého počátku bylo jeho hlavním posláním „pomoc osobám ve výkonu trestu a při návratu do běžného života.“ Následně byla činnost spolku rozšířena na dluhové poradenství a pomoc při podmíněném propuštění. (Lighthouse spolek, online 2022)

Většina odsouzených neví, kde dluhy má a jejich výši také neznají. Lighthouse spolek nabízí odsouzeným ženám bezplatnou pomoc s mapováním jejich dluhů a nalezením vhodného řešení pro oddlužení.

Rubikon Centrum, z.ú.

Nestátní nezisková organizace Rubikon Centrum z.ú., pomáhá lidem již od roku 1994. Po prostudování aktuálních i ukončených projektů na internetových stránkách Rubikon Centrum z.ú. je patrné, že se zaměřuje především na pomoc odsouzeným osobám, jejich rodinám a blízkým. Například v rámci projektu „Společně na dluhy“ pomáhá vězněným s mapováním jejich dluhů, společně s odsouzenými sestaví individuální plán řešení a dohlíží na jeho realizaci. V rámci svých služeb poskytují nejen právní a dluhové poradenství během pobytu ve věznicí, ale snaží se pomoci například s nalezením zaměstnání po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Pobočku organizace nalezneme ve čtyřech krajích (kraj Hl. město Praha, Karlovarský kraj, Středočeský kraj a Moravskoslezský kraj). (Rubikon Centrum, online 2022)

7 Výkon trestu matek s nezletilými dětmi v zahraničí

Uvěznění matky má negativní dopad na všechny členy rodiny, nejvíce však na děti odsouzené. Systém trestního práva některých evropských, ale i mimo evropských zemí, si uvědomuje velice náročnou situaci všech zúčastněných a snaží se ji řešit. V prostorech věznic se budují oddíly, kde mohou být matky umístěny se svými dětmi a pečovat o ně. Jak se dozvíme později, většinu těchto zařízení spojuje snaha o zachování, udržení vztahu mezi dítětem a matkou. Odsouzené ženy se zde učí správné péči o nezletilé, prohlubují vzájemné vazby. Hlavním cílem všech je zabránit odloučení matky od dítěte a zamezit svěřením těchto dětí do náhradní rodinné péče. Nezletilým je během pobytu s matkou, s pomocí odborných zaměstnanců, zajištěn přiměřený rozumový, psychosociální, citový a pohybový vývoj.

V kapitole číslo 5 jsem uvedla, že Česká republika, respektive Věznice Světlá nad Sázavou, převzala vzor Specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí ze Spolkové republiky Německo. Inspiraci jí bylo ale také Polsko. Níže bych proto ráda charakterizovala právě výkon trestu matek s jejich dětmi v těchto zemích, odkud Česká republika převzala koncepci tohoto typu vězeňství. Informace v následujících podkapitolách, byly čerpány především z internetových stránek daných zařízení.

7.1 Spolková republika Německo – Domov pro matky s dětmi

Domov pro matky s dětmi se nachází ve městě Vechta v Dolním Sasku. Nejedná se o jediné zařízení tohoto typu v Německu. Na celém území se jich nachází devět (dvě najdeme například v Bavorsku, po jednom v Berlíně, Hamburku, Frankfurtu, Neustrelitzu, Fröndenbergu).

Na webových stránkách Domova pro matky s dětmi se dočteme, že zařízení je rozděleno na dvě části – otevřenou a uzavřenou. Kapacita uzavřené části je 5 míst. Věk dítěte, stejně jako u nás, by neměl překročit tři roky při konci trestu matky. V otevřené části je k dispozici až 13 míst a dítě zde může pobývat s matkou do doby, než je školou povinné. Pro obě zařízení platí, že minimální délka pobytu by měla být delší než 4 měsíce a výkon trestu by měla odsouzená opouštět s nezletilým. Matka by měla mít možnost žít po propuštění společně s dítětem.

Před přijetím musí odsouzená žena doložit následující dokumenty: kladné vyjádření příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí spolu s plánem péče o dítě, písemně potvrzené převzetí nákladů spojené s umístěním matky s nezletilým od odpovědné agentury péče o mládež. Matka musí dále předložit existenci zdravotního pojištění nezletilého a vyjádření dětského lékaře o zdravotním stavu dítěte (nemělo by být starší než 3 dny před přijetím). U mladistvých pachatelek je vyžadováno také vyjádření úřadu péče o mládež o schopnosti vychovávat děti. Pokud se žadatelka dopustila násilného trestného činu, měl by si ředitel věznice vyžádat její osobní spis, aby se seznámil se závažností jejího protiprávního jednání. Důležitým požadavkem pro přijetí je schopnost odsouzené matky zapojit se do života této komunity.

Do zařízení nejsou přijímány aktivní uživatelky návykových látek a ženy, které nejsou schopny samostatně zajistit základní péči o své dítě. Nelze přijmout dítě, které potřebuje intenzivní, odbornou lékařskou péči.

O matky a jejich děti se stará tým odborných zaměstnanců – vychovatel, chůva, pedagog, psycholog a další zaměstnanci věznice (např. hospodyně, která vede matky při úklidu). Pro matky jsou pravidelně pořádány besedy na rodinná témata. Účast je pro odsouzené povinná. Tým zaměstnanců pracuje s dětmi podle věku tak, aby docházelo k jejich pozitivnímu vývoji – například pomocí her. Matky s dětmi mohou využít externích aktivit – plavání, hudební kroužek, gymnastiku a jiné. Starší děti mohou po doporučení úřadu péče o mládež navštěvovat veřejnou mateřskou školu.

V informačním letáku pro žadatelky se dozvíme, že zdravotní péče je zajištěna některým z místních dětských lékařů, kterého si mohou odsouzené zvolit.

Dále je zde uveden denní rozvrh:

- 06:30 hod. – vstávání
- 07:00 - 08:00 hod. – snídane s dětmi
- 08:00 hod. – práce matek/ dětská skupinka
- 11:30 hod. – oběd dětí, po té návrat k matkám
- 12:00 - 14:00 hod. – oběd
- od 14:30 hod. – vyřizování osobních záležitostí/volný čas
- 18:00 hod. – večere
- 19:00 hod. – uspávání dětí, noční klid. (Das Mutter-Kind-Haus, online 2022)

Cílem jmenovaného zařízení je zabránit odloučení dítěte od matky, podporovat vzájemné vazby mezi matkou a dítětem, vzdělávat a rozvíjet ženy v jejich rodičovských kompetencích. (Das Mutter-Kind-Haus, online 2022)

7.2 Polsko – Dům pro matky s dětmi

V Polsku najdeme dvě věznice, které umožňují výkon trestu odnětí svobody odsouzeným ženám s dětmi. Jedná se o Věznici Grudziądz (zde se nachází i gynekologická nemocnice) a Věznici Krzywanięc. Dle publikace Vězněné ženy ve světě, může odsouzená matka vykonat trest s novorozencem až do 3 let věku dítěte. Po dovršení tří let je dítě svěřeno do péče otce, prarodičů, případně pěstounů. (Vězněné ženy ve světě, 2005)

Na stránkách Vězeňské služby Polské republiky se dočteme, že Dům pro matky a děti (Dom Matki i Dziecka) ve Věznici Krzywanięc vznikl roku 1979. Vězeňský Dům pro matky s dětmi existoval v Grudziądzi ale již od roku 1949. Nejprve zde byly vybudovány jesle, později Dům pro matku a dítě. V zařízení najdeme matky různého věku a z různých sociálních prostředí. Spáchané trestné činy jsou různorodé, stejně jako délka jejich trestů. Ve věznici se můžeme setkat s ženami, které spáchaly ty nejhorší skutky (vraždy, loupeže, zneužívání předešlých dětí) a jsou odsouzeny k mnoha letům věznění, ale také ty, které spáchaly méně závažnou trestnou činnost, a délka jejich trestu není dlouhá. Najdeme zde ženy prvorodičky, ale také ty, které už mají bohatou rodičovskou zkušenost. Ženy závislé na alkoholu, drogách. Z uvedeného vidíme, že skladba vězněných osob je opravdu různorodá. Všechny ale spojuje jedno – jsou matkami. (Matki i dzieci za więziennym murem, online 2022)

Vězněné ženy si díky uvěznění se svými dětmi prohlubují citové pouto. Učí se o své děti pečovat. Postupně mění i vzorce svého chování, což je přínosem nejen pro vztah matka-dítě, ale i pro společnost. Výše uvedené bychom mohli považovat za hlavní cíl existence těchto zařízení.

7.3 Ohio – Vězeňská školka

Yoho a Backes in Corrections Today (2015) uvádějí, že jedinou vězeňskou školku v Ohio najdeme ve městě Marysville. Dále ji popisují jako samostatnou budovu v areálu největšího nápravného zařízení pro ženy. První matka s novorozencem byla do vězeňské školky přijata v roce 2001. Cílem zařízení je umožnit matkám být se svými dětmi, snížit recidivu a nenarušit citovou vazbu, která se rozvíjí v prvních měsících života. Při zakládání tohoto oddílu se vycházelo především z toho, že život ve vězení by se měl co nejvíce podobat životu na svobodě. Matky se starají samy o sebe a o své nezletilé děti.

Proces přijetí začíná již v porodnici. Matka musí být prohlášena za způsobilou starat se o novorozené dítě. Poté je jí nabídnuta možnost umístění do jmenovaného zařízení.

Podmínky přijetí:

Do zařízení může být přijata žena, která nespáchala násilný trestný čin na dítěti a délka jejího trestu nepřesahuje 36 měsíců. S umístěním nezletilého s matkou musí souhlasit Oddělení práce a rodinných služeb v místě bydliště odsouzené. Dále je vyžadováno povolení lékaře jak u matky, tak u dítěte.

Důvody pro nepřijetí jsou vrozené vady, zdravotní stav dítěte vyžadující speciální péči, rizikové faktory v rodinné anamnéze (např. sourozenec se syndromem náhlého úmrtí kojence). Dalším důvodem pro neumístění dítěte je například nízká porodní váha nebo závislost kojence na návykových látkách.

Kapacita zařízení je 20 matek a až 21 dětí. Matky s dítětem mají k dispozici pokoj o rozměrech cca 3,7m x 1,8m, který však mohou sdílet ještě s další odsouzenou matkou a nezletilým. Stejně jako u nás se nejedná o klasické cely. Pokoje jsou vymalovány světlými barvami a dětskými motivy. V zařízení se nachází výtvarná dílna a hřiště, kde mohou matky trávit volný čas.

Zaměstnanci zařízení jsou zaměstnanci věznice, dozorce, pediatr na telefonu a vězeňkyně, které jsou proškoleny jako chůvy. V zařízení dbají na získávání nových informací. Nejen matky, ale i pracovníci jsou proškoleni v různých oblastech: problematika vývoje dítěte, zdravotních obtíží kojenců, domácího násilí, zneužívání

a zanedbávání dětí. Dále se zde učí zvládat zátěžové situace a správné komunikaci. (Yoho, Backes, 2015, s. 40–43)

7.4 Porovnání německého, polského, amerického a českého zařízení pro výkon trestu odsouzených žen s dětmi

Každá z uvedených zemí je ve svém trestním systému ovlivněna svou historií, svou kulturou. Jejich přístup k vězněným ženám, matkám s dětmi, je však v mnoha ohledech podobný, ne-li totožný. Odlišnost můžeme nalézt v názvu jmenovaných zařízení, což ale dle mého názoru nemá vliv na samotný výkon trestu. V České republice je nazýván jako Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí a je součástí věznice. Zatímco v Německu je pojmenován jako Domov pro matky s dětmi, je rozdělen na otevřenou část, která se nachází mimo věznici a část uzavřenou, která je součástí věznice. V Polsku se toto oddělení jmenuje Dům pro matky s dětmi, které je součástí věznice. V Polsku a Německu mají tyto domy vlastního správce. Jeho činnost je podřízena řediteli dané věznice. V Ohio je zařízení pro matky s novorozеныmi dětmi nazýváno jako vězeňská školka. Nachází se v areálu ženské věznice, disponuje však vlastní budovou.

Podstatným rozdílem u jmenovaných zařízení je věková hranice, do kdy může dítě být společně s matkou ve výkonu trestu odnětí svobody. V České republice i Ohio je horní hranice stanovena na 3 roky a matka musí trest vykonat právě do 3 let věku dítěte. Věznicí tedy opouští společně. V Polsku je maximální věk dítěte umístěného s matkou také 3 roky, avšak matka může mít trest delší a dítě po dovršení tohoto roku přechází do péče někoho z rodiny, či pěstounů. V Německu může být dítě s matkou až do šesti let v případě, že jsou umístěni na otevřeném oddělení. Spodní hranice je totožná.

Po otevření Specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí do 1 roku věku dítěte v České republice, může matka s novorozencem vykonávat trest, pokud splňuje podmínky pro přijetí, stejně jako v Polsku a Německu. V Ohio je na oddíl se svým dítětem umístěna žena ihned po porodu.

Všechna zařízení se shodují především v cíli a poslání, za jejichž účelem došlo k jejich vybudování. Jedná se především o zabránění odloučení dítěte od matky a z toho vyplývajícího narušení vzájemných citových a sociálních vazeb. U dětí je dbáno na jejich přirozený vývoj s ohledem na jejich věk. Matky získávají nové informace

a zkušenosti, jak s nezletilými pracovat. Připravují se na řádný a samostatný život po propuštění z věznice se svým dítětem.

Vybavení všech zařízení je uzpůsobeno dětem tak, aby neměly pocit, že jsou za zdmi věznic. Matka zpravidla s nezletilým obývá samostatný pokoj. Výjimkou je Vězeňská školka v Ohiu, kdy jeden pokoj mohou sdílet i dvě odsouzené se svými dětmi. Na oddíle mají možnost využít společné kuchyňky a herny.

8 Výzkumné šetření

Kapitola výzkumné šetření je zaměřena na získání podrobných informací k tématu Věznění matek s nezletilými dětmi v České republice. Snahou tohoto šetření bylo charakterizovat skupinu odsouzených žen z hlediska věku, rodinného stavu a počtu dětí, které vykonávají svůj trest odnětí svobody ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí a najít odpovědi na otázku, zda aktivity, které na jmenovaném oddíle probíhají, jsou efektivní a zda vedou ke zvýšení dovedností nejen odsouzených žen, ale i jejich dětí.

Gavora (2010) v knize Úvod do pedagogického výzkumu, charakterizuje výzkum jako systematický způsob řešení problémů, který vede k rozšíření vědomostí. Výsledek výzkumu následně současné poznatky buď potvrzuje, nebo vyvrací. Mohou být získány ale i poznatky nové.

V kapitole bude popsán výzkumný vzorek, zvolená metoda sběru dat, zpracování a následná interpretace a výsledek výzkumného šetření.

Výzkumy na toto téma jsou u nás ojedinělé, najít je můžeme v diplomových nebo bakalářských pracích studentů vysokých škol.

Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je analyzovat skupinu odsouzených žen ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve Věznici Světlá nad Sázavou, najít u nich něco, co mají společné. Získat přehled o jejich trestné činnosti a zjistit efektivitu aktivit, které mají stanoveny v rámci speciálního programu zacházení. Tyto aktivity jsou pro všechny odsouzené povinné a měly by vést k jejich úspěšné resocializaci.

8.1 Metody výzkumného šetření

Z důvodu malého počtu respondentů, který se v době výzkumného šetření ve specializovaném oddílu nacházel a zároveň se zapojením do průzkumu souhlasil, bylo vhodné využít některé z kvalitativních metod výzkumu. Gavora (2010, s. 186) ve své knize Úvod do pedagogického výzkumu uvádí, že cílem kvalitativního výzkumu „je porozumění lidem a událostem v jejich životě.“ V práci byla konkrétně použita metoda polostrukturovaného rozhovoru, která je dle Miovského (2006) nejrozšířenější.

Dále jsem pracovala s obsahovou analýzou dokumentů (konkrétně data z komplexních zpráv odsouzených a jejich osobních karet). Pro dokreslení života vězněných žen je v diplomové práci zpracována také případová studie.

8.2 Výzkumný soubor

Výzkumný vzorek byl vybrán z žen umístěných od května do prosince roku 2022 ve specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí. Podmínkou bylo, aby se na jmenovaném oddílu nacházely minimálně půl roku. Z celkového počtu devíti respondentek jich tuto podmínku splnilo šest. Dvě z nich se však výzkumného šetření nechtěly účastnit. Nakonec byly vybrány 4 odsouzené.

Druhou skupinou respondentů byli odborní zaměstnanci specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí (4). V tomto případě se do výzkumného šetření zapojili všichni.

Oběma skupinám respondentů byl vysvětlen důvod výzkumu. Byly informovány o tom, kde a za jakých podmínek budou jejich data použita. Každá z vybraných odsouzených matek dostala k podpisu informovaný souhlas. Stejně tomu bylo i v případě odborných zaměstnanců. Dále byli všichni respondenti seznámeni s tím, že veškeré poskytnuté údaje budou anonymizované.

8.3 Charakteristika provedení sběru dat

Vzhledem k tomu, že pracuji jako sociální pracovnice ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí, oslovila jsem předem vybrané odsouzené (na základě analýzy dostupných dokumentů), které splňovaly mou podmínku umístění alespoň půl roku na jmenovaném oddíle. Výběr byl proveden na základě studia osobních karet odsouzených a informací z vězeňského informačního systému, kde jsem se u všech odsouzených zaměřila na data nástupu do výkonu trestu odnětí svobody, umístění do specializovaného oddílu, konec výkonu trestu odnětí svobody a také spáchanou trestnou činnost. U každé odsouzené se objevuje informace, kolikrát je vězněna.

Vybrané respondentky jsem seznámila s tématem mé diplomové práce, informovala jsem je o anonymitě získaných dat a následně poprosila o spolupráci.

Rozhovory probíhaly v době, když odsouzeným spaly děti, aby nebyly při rozhovoru rušeny. Z tohoto důvodu byla vybrána také neklidnější místnost na jmenovaném oddíle – vychovatelna. Rozhovory s odsouzenými probíhaly individuálně a s každou respondentkou trval asi 30 minut. Otázky byly formulovány tak, aby byly pro ženy srozumitelné. V případě potřeby měly možnost se doptat, na což byly upozorněny již před zahájením samotného rozhovoru.

Pro komparaci pohledů odsouzených a odborných zaměstnanců, kteří pracují ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte, jsem provedla rozhovory také s těmito pracovníky. Rozhovory probíhaly dle časových možností jednotlivých zaměstnanců a v jejich kanceláři. Nejprve jim byly pokládány otázky na faktografické údaje a dále byly pokládány otázky ke konkrétní odsouzené. Odborní zaměstnanci byli taktéž seznámeni s tématem diplomové práce a anonymitou získaných dat. Informované souhlasy podepsali všichni tyto pracovníci.

Rozhovory se zaměstnanci ani odsouzenými ženami nebyly nahrávány. Zaznamenávány byly písemně. Přepisy hovorů jsou součástí této diplomové práce – příloha č. 2. Všechna jména, která se ve výzkumné části objevují, byla z důvodu anonymity změněna.

Před samotnou realizací rozhovorů bylo třeba vymezit si výzkumný problém a vedlejší výzkumné otázky. Dále jsem si stanovila otázky tazatelské.

Výzkumný problém (VP)

VP: Zjistit, zda poskytované aktivity mají potenciál zvýšit sociální a rodičovské dovednosti matek umístěných ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte.

Vedlejší výzkumné otázky (VVO)

VVO1: Jaké jsou socio – demografické charakteristiky odsouzených žen umístěných ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte?

VVO2: Na jaké kompetence (dovednosti) jsou zaměřené jednotlivé aktivity programu zacházení ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte?

VVO3: Jak vnímají respondentky vliv aktivit na rozvoj svých sociálních a rodičovských dovedností a rozvoj dětí?

VVO4: Jak vnímají zaměstnanci vliv aktivit na rozvoj sociálních a rodičovských dovedností odsouzených a jejich dětí?

Tazatelské otázky

Níže uvedené otázky (TO1 – TO16) byly pokládány při samotných rozhovorech odsouzeným matkám. Otázky (TO17 – TO27) odborným zaměstnancům ze specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí. Ženy (odsouzené, zaměstnankyně) dostaly možnost sdělit vlastní postoj, názor. Měly možnost doptat se, v případě, že by otázce nerozuměly. Stejně tak já, jako tazatelka, jsem díky zvolené metodě měla možnost ověřit si, zda jsem informaci pochopila správně.

TO1: Jaký je Váš věk?

TO2: Jste svobodná, vdaná, rozvedená?

TO3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

TO4: Kolik máte dětí?

TO5: Pokolikáté se nacházíte ve výkonu trestu odnětí svobody?

TO6: Za co jste odsouzena?

TO7: Jak dlouhý je Váš trest?

TO8: Co Vás vedlo ke spáchání trestného činu?

TO9: Jaké aktivity máte stanoveny?

TO10: Jsou některé aktivity zaměřené na Vaše dítě?

TO11: Co jste se naučila v jednotlivých aktivitách?

TO12: Uměla jste to už před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody?

TO13: Co se naučilo Vaše dítě během těchto aktivit?

TO14: Jak hodnotíte aktivity?

TO15: Pracovala jste s dítětem stejně jako během aktivit i v civilním životě?
Pokud Ne, proč?

TO16: Myslíte si, že takto budete pracovat s dítětem i venku?

TO17: Kolik je Vám let?

TO18: Jaký je Váš rodinný stav?

TO19: Jaké je Vaše nevyšší dosažené vzdělání?

TO20: Na jaké pracovní pozici pracujete?

TO21: Jak dlouho pracujete ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí?

TO22: Vidíte nějaké nedostatky na jmenovaném oddílu?

TO23: Jaké aktivity vedete ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte stanoveny?

TO24: Naučila se odsouzená matka během aktivit novým kompetencím?

TO25: Zlepšila odsouzená své sociální a rodičovské kompetence?

TO26: Vidíte rozvoj u dítěte/děti odsouzených?

TO27: Myslíte si, že odsouzená bude s dítětem pracovat stejným způsobem jako během výkonu trestu odnětí svobody?

Vytvořila jsem si 2 kategorie u odsouzených žen. Tomu odpovídaly pokládané otázky. První kategorii jsem nazvala jako Socio-demografická struktura. Odsouzeným ženám (v tabulce značeny O1 – O4) byly v této oblasti pokládány otázky TO1 – TO8. Byly zaměřeny na osobní údaje a údaje o výkonu trestu odnětí svobody. Další otázky TO9 – TO16 byly zacíleny na aktivity, které mají odsouzené ženy stanoveny a na jejich efektivitu z pohledu odsouzených žen. Zbylé otázky se týkaly zaměstnanců, pracujících ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte. I tyto byly rozděleny do dvou kategorií – faktografické, základní údaje (TO17 – TO23) a efektivita aktivit z pohledu odborného zaměstnance u vybraných respondentek (TO24 – TO27).

8.4 Analýza a interpretace získaných dat

a) Socio – demografická struktura odsouzených žen

Tabulka 5 - Socio – demografická struktura odsouzených žen

SOCIO-DEMOGRAFICKÁ STRUKTURA ODSOUZENÝCH ŽEN				
	O1	O2	O3	O4
Věk	37	35	23	27
Rodinný stav	R	S	S	V
Dosažené vzdělání	Z	Z	SŠ (výuční list)	Z
Počet dětí	4	2	2	1
VTOS	1	2	1	1
Trestná činnost §	337, 205	337, 283,	173, 234, 325, 358, 205	283, 286, 205, 337
Délka trestu (v měsících)	18	21	37	18
Důvod páchaní	F, D	D	D	D

Zpracování vlastní.

Kódování

V tabulce číslo 5 je vidět věk odsouzených. Ten odpovídá číslu uvedenému na druhém řádku tabulky. Na dalším řádku se objevuje rodinný stav odsouzených značený velkými písmeny R – rozvedená, S – svobodná, V – vdaná. U otázky týkající se dosaženého vzdělání jsou použity zkratky Z – základní vzdělání, SŠ (výuční list) – středoškolské vzdělání s výučním listem. Zodpovězení otázky na celkový počet dětí odsouzené je znázorněn číslicí – odpovídá skutečnému počtu potomků odsouzené. Další otázka se zaměřila na to, pokolikáté se odsouzená nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, v tabulce je vyjádřeno číslem 1 – poprvé ve výkonu trestu, 2 – podruhé ve výkonu trestu. Pro kódování trestné činnosti jsem zvolila čísla jednotlivých § Trestního zákoníku:

173 – loupež,

205 – krádež,

234 – neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku

283 - nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy,

286 – výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu,

325 – násilí proti úřední osobě,

337 – maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání,

358 – výtržnictví.

Délka trestu je uvedena v měsících a odpovídá číslu uvedenému v příslušném řádku. Poslední otázka se zaměřila na důvod páčání trestné činnosti – zde se objevují 2 kódy: D – drogy, F – finance nebo kombinace obojího.

Z tabulky Socio-demografická struktura odsouzených žen je patrné, že věk respondentek se pohybuje od 23 do 37 let. Jejich průměrný věk je 30,5 let. Dvě jsou svobodné, jedna vdaná a jedna rozvedená. Nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s výučním listem u jedné odsouzené. Zbylé tři mají dokončenou pouze základní školu. Počet všech dětí odsouzených se pohybuje mezi 1 až 4. Tři dotazované respondentky se nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé. Jedna se ve věznici nachází již podruhé. Zajímavá je trestná činnost, kterou dotazované ženy páchaly. U tří ze čtyř se objevuje § 337 (maření úředního rozhodnutí a vykázaní), stejný počet je také žen s § 205 (krádež). U dvou dotázaných vidíme § 283 (nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy). Délka trestu se pohybuje od 18 do 37 měsíců. Průměrná délka trestu je 23,5 měsíců. Drogy, jako důvod páčání své trestné činnosti, uvedly shodně všechny čtyři odsouzené ženy. Jedna z nich jako důvod uvádí společně s drogami finanční tíseň.

b) Analýza aktivit u odsouzených žen (TO9-TO15)

V další části výzkumného šetření jsem se zaměřila na samotné aktivity, které mají odsouzené stanoveny. Všechny jsou pro ně povinné. Pro hodnocení efektivity aktivit bylo třeba zjistit, jaké dovednosti mají odsouzené a případně jejich děti, prostřednictvím těchto aktivit, získat nebo prohloubit. Na základě studia plánů jednotlivých aktivit jsem potřebná data určila a pro lepší přehlednost vytvořila tabulku č. 6 - Analýza aktivit z hlediska získaných dovedností. U většiny odsouzených se při rozhovorech níže uvedené termíny také objevují, pravděpodobně z důvodu, že je mají podobně popsány ve stanoveném programu zacházení, se kterým jsou seznamovány.

Tabulka 6 - Analýza aktivit z hlediska získaných dovedností

ANALÝZA AKTIVIT Z HLEDISKA ZÍSKANÝCH DOVEDNOSTÍ	
AKTIVITA	Dovednosti
Říkáme si, orientujeme se, poznáváme	Rozvoj řeči, pohybových dovedností
Zdravé vaření pro děti	Vaření, kalkulace stravy, hospodaření, zdravý životní styl, kultura stolování
Výtvarné činnosti	Rozvoj jemné motoriky, estetického citění, tvořivosti, trpělivosti
Komunita	Vzájemný respekt a naslouchání, zásady zvládání konfliktu, posílení pozitivního osobnostního rozvoje
Skupinové psychoterapeutické konzultace	Zlepšení komunikace, umět uvolnit napětí, podpora vzájemného vztahu mezi matkou a dítětem
Sociálně právní poradenství	Jednání s úřady, schopnost vyplnit dokumenty, orientace

Zpracování vlastní.

Tabulka 7 - Analýza aktivit odsouzených žen

ANALÝZA AKTIVIT ODSOUZENÝCH ŽEN				
	O1	O2	O3	O4
TO9	ŘOP, ZVPD, VČ, K, SPK, SPP	ŘOP, ZVPD, VČ, K, SPK, SPP	ŘOP, ZVPD, VČ, K, SPK, SPP	ŘOP, ZVPD, VČ, K, SPK, SPP
TO10	ŘOP, VČ	ŘOP, VČ, SPK	ŘOP, VČ	ŘOP, VČ, SPK
TO11	vařit, hrát si s dítětem, naslouchat mu, zvládat stres	Vařit, zvládat stres	vařit, komunikovat, jednat s úřady, zvládat stres	vařit, vypočítat cenu jídla, hrát si a tvořit s dítětem, zvládat stres
TO12	Ano – částečně	Ne	Ano – částečně	Ano – částečně
TO13	Říkaneky, tanečky	Říkaneky, střihání, malování	Mluvit, chodit, říkaneky	Říkaneky, malování
TO14	kladně	kladně	kladně	kladně
TO15	Ano – částečně	Ano – částečně	Ano – částečně	Ano
TO16	NE úplně	Pokusím se	Nevím	ANO

Zpracování vlastní.

Kódování v tomto případě probíhalo následovně. U otázky číslo devět jsem použila zkratky jednotlivých aktivit: Říkáme si, orientujeme se, poznáváme (ŘOP), Zdravé vaření pro děti (ZVPD), Výtvarné činnosti (VČ), Komunita (K), Skupinové psychoterapeutické konzultace (SPK) a Sociálně právní poradenství (SSP). Stejně tak tomu bylo i v otázce č. 10. Všechny respondentky za aktivitu zaměřenou na své dítě považují – Říkáme si, orientujeme se, poznáváme a Výtvarné činnosti. Dvě z nich dodaly také Skupinové psychoterapeutické konzultace. U otázky č. 11 jsem si zvolila jako kód slova, která odsouzené nejvíce používaly. Je zde patrné, že pro všechny odsouzené je důležité vaření, jehož základům se naučily právě ve výkonu trestu odnětí

svobody. U třech se objevuje hra s dítětem jako nově získaná dovednost. Pro jednu z odsouzených je důležité, že se naučila jednat s úřady a správně komunikovat. Jedna z nich odpověděla, že se naučila kalkulaci připravovaného pokrmu. Všechny odsouzené se dále shodují, že se díky aktivitě naučily zvládat stres. U otázky č. 12 se nám objevují dva kódy Ano – částečně, Ne. Odsouzené se zde vyjadřovaly k tomu, zda dovednosti, které uvedly, uměly již před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Z tabulky je zřejmé, že dovednost neměly zcela osvojenou 3 odsouzené a vůbec ji neměla jedna odsouzená. Otázka č 13 se zaměřila na dovednosti, které získaly zde umístěné děti. Všechny respondentky shodně uvádějí, že jejich děti se naučily říkanky. Dvě na tuto otázku ještě uvedly, že se dítě naučilo malovat, po jednom stříhat, tancovat, mluvit a chodit. Na následující otázku č. 14 – jak matky hodnotí aktivity, odpověděly všechny čtyři dotázané shodně, že kladně. Na otázku č. 15 jestli umístěné matky s dětmi stejným způsobem pracovaly i v civilním životě všechny čtyři uvedly, že ANO – částečně. Z rozhovorů nadále vyplynulo, že matky, které doma měly více než jedno dítě, na takovéto aktivity neměly příliš času. Matka, která měla doma pouze jedno dítě, odpověděla, že se dítěti věnovala, ale asi ne v takové míře, jako ve výkonu trestu odnětí svobody. U otázky číslo 16 – zda si odsouzené myslí, že budou s dítětem pracovat stejně jako ve výkonu trestu, odpověděla pouze jedna z odsouzených (matka jednoho dítěte) ANO. Další, matky více dětí, si tím nejsou zcela jisty. Jedna odpověděla, že se o to pokusí, další neví a poslední z nich si myslí, že ne úplně.

c) **Analýza struktury zaměstnanců specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte ve Věznici Světlá nad Sázavou.**

Tabulka 8 - Zaměstnanci specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí – faktografická, základní data

Zaměstnanci specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí – faktografická, základní data				
	Z1	Z2	Z3	Z4
Pohlaví	žena	žena	žena	žena
Věk	49	35	39	36
Rodinný stav	vdaná	vdaná	rozvedená	vdaná
Vzdělání	VŠ – Mgr.	VOSŠ	VŠ – Mgr.	VŠ – Bc.
Pracovní pozice	psycholog	vychovatelka	Speciální pedagog	Sociální pracovník
Délka praxe na SpO	19 let	3 roky	5 let	2 roky
Nedostatky specializovaného oddílu	Málo vycházek, nemožnost přerušení VT (např. z důvodu návštěvy rodiny doma)	Málo vycházek	Málo opuštění mimo věznici, málo návštěv, málo akcí mimo věznici	Málo nových podnětů, málo návštěv s rodinou
Vedené aktivity	Skupinové psychoterapeutické konzultace	Říkáme si, orientujeme se, poznáváme; Zdravé vaření pro děti; Výtvarné činnosti	Komunita	Sociálně právní poradenství

Zpracování vlastní.

V tabulce Zaměstnanci Specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí – faktografická data jsou pracovníci značeny písmenem Z1 – Z4. Značení odpovídá počtu odborných zaměstnanců, kteří pracují s odsouzenými ženami a jejich dětmi. Jelikož jsem realizovala rozhovory, nebylo třeba se dotazovat na pohlaví. Pro lepší přehlednost jsem ho však do tabulky uvedla. Téměř všichni dotázaní respondenti jsou vdanými ženami, pouze jedna je rozvedená. Jejich průměrný věk je 39,75 let. Pozice, na kterých pracují, jsou následující – psycholog, vychovatelka, speciální pedagog a sociální pracovník. Dvě odborné pracovnice mají vysokoškolské, magisterské vzdělání. Jedná se o psycholožku a speciální pedagožku. Vysokoškolské bakalářské

vzdělání, má sociální pracovnice, a vychovatelka oddílu má dokončené vyšší odborné vzdělání. Nejdelsí praxi ve věznici má psychologka, která zde pracuje již devatenáct let, následuje speciální pedagožka, s pětiletou praxí. Vychovatelka pracuje na specializovaném oddílu 3 roky a sociální pracovnice zde působí roky 2. Při otázce na nedostatky Specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte se všechny shodují v tom, že zde je málo vycházek mimo věznici. Sociální pracovnice vidí nedostatek v nízkém počtu realizací návštěv a malém množství nových podnětů (především u dětí, které jsou zde umístěny s matkami delší dobu). Psycholožka věznice vidí chybu v tom, že odsouzené umístěné na jmenovaném oddílu nemají možnost přerušit výkon trestu např. z důvodu víkendové návštěvy rodiny, rodinné oslavy apod. Dále k tomu uvádí, že „dříve to tak fungovalo a bylo to fajn“. Z tabulky je dále patrné, že každý ze zaměstnanců má stanovenou alespoň jednu aktivitu: **psycholog** – Skupinové psychoterapeutické konzultace, **vychovatel** má stanoveny tři – Říkáme si, orientujeme se, poznáváme; Zdravé vaření pro děti; Výtvarné činnosti, **speciální pedagog** – Komunita a **sociální pracovník** vede Sociálně právní poradenství.

d) Analýza hodnocení aktivit z pohledu odborných zaměstnanců u jednotlivých odsouzených respondentek

Tabulka 9 - Analýza hodnocení aktivit z pohledu odborných zaměstnanců u jednotlivých odsouzených respondentek

Analýza hodnocení aktivit z pohledu odborných zaměstnanců u jednotlivých odsouzených respondentek				
VYCHOVATEL	O1	O2	O3	O4
Naučila se matka novým dovednostem? Kterým?	Ano – vaření, hra s dítětem, tvořivost, trpělivost	Ano – vaření, hra s dítětem, tvořivost, trpělivost	Ano – vaření, hra s dítětem, tvořivost, trpělivost	Ano – vaření, hra s dítětem, tvořivost
Zlepšila odsouzená své sociální a rodičovské kompetence?	Ano	Ano	Ano	Ano
Vidíte rozvoj u dítěte/děti odsouzených?	Ano	Ano	Ano	Ano
Myslíte si, že odsouzená bude s dítětem pracovat stejným způsobem jako během výkonu trestu odnětí svobody?	Ano, částečně	Ano, částečně	Ano, částečně	Ano
PEDAGOG	O1	O2	O3	O4
Naučila se matka novým dovednostem? Kterým?	Ano – zlepšení komunikace s ostatními	Ano – zvládnání konfliktu, naslouchání, komunikace	Ano – naslouchání, komunikace	Ano – zvládnání konfliktu, naslouchání, komunikace
Zlepšila odsouzená své sociální a rodičovské kompetence?	Ano	Ano	Ano	Ano
Vidíte rozvoj u dítěte/děti odsouzených?	Ano	Ano	Ano	Ano
Myslíte si, že odsouzená bude s dítětem pracovat stejným způsobem jako během výkonu trestu odnětí svobody?	Ano, částečně	Ano, částečně	Ano, částečně	Ano

PSYCHOLOG	O1	O2	O3	O4
Naučila se matka novým dovednostem? Kterým?	Ano – zvládat stresové situace	Ano – zvládat stresové situace, lépe komunikovat, lépe porozumět dítěti	Ano – zvládat stresové	Ano – zvládat stresové situace, lépe komunikovat, lépe porozumět dítěti
Zlepšila odsouzená své sociální a rodičovské kompetence?	Ano	Ano	Ano	Ano
Vidíte rozvoj u dítěte/děti odsouzených?	Ano	Ano	Ano	Ano
Myslíte si, že odsouzená bude s dítětem pracovat stejným způsobem jako během výkonu trestu odnětí svobody?	Ano – částečně	Ano, částečně	Ano, částečně	Ano
SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	O1	O2	O3	O4
Naučila se matka novým dovednostem? Kterým?	Ano – samostatnost při jednání s úřady, orientace v dluhové problematice	Ano – orientace v sociální oblasti, v dluhové problematice	Ano – samostatnost při jednání s úřady, orientace v dluhové problematice	Ano – samostatnost při jednání s úřady, orientace v dluhové problematice
Zlepšila odsouzená své sociální a rodičovské kompetence?	Ano	Ano	Ano	Ano
Vidíte rozvoj u dítěte/děti odsouzených?	Ano	Ano	Ano	Ano
Myslíte si, že odsouzená bude s dítětem pracovat stejným způsobem jako během výkonu trestu odnětí svobody?	Ano – částečně	Ano, částečně	Ano, částečně	Ano

Zpracování vlastní

Při analýze hodnocení aktivit u jednotlivých odsouzených žen z pohledu odborných zaměstnanců, kteří tyto činnosti ve specializovaném oddělení vedou, došlo mezi personálem k vzájemným shodám. Všechny pracovnice uvedly, že odsouzené matky si osvojily alespoň jednu novou dovednost, čímž si zlepšily své sociální a rodičovské kompetence. Na otázku rozvoje dítěte shodně uvádějí, že rozvoj u dítěte vidí. Je třeba

však brát v potaz také věk dětí, který je mezi 1 až 3 rokem. Toto období je samo o sobě spojeno s mnoha vývojovými změnami. Lze ale konstatovat, že děti „za mřížemi“ se vyvíjejí přiměřeně věku, rozvíjejí se, nezaostávají. Ke shodnému výsledku došlo také při poslední otázce, kdy byly dotazovány, zda si myslí, že konkrétní odsouzené budou stejným způsobem pečovat o své dítě i po propuštění z výkonu trestu. V této otázce se neshodují jen zaměstnanci mezi sebou, ale došlo i ke kongruenci se samotnými vězňenými ženami. U odsouzených, které jsou matkami dvou a více dětí, si obě skupiny dotázaných myslí, že se o nezletilého budou starat stejným způsobem jako ve výkonu trestu odnětí svobody pouze částečně. Je to způsobeno především tím, že svou péči budou muset rozdělit mezi všechny děti, které doma vychovávají. Pouze u matky s jedním dítětem se domnívají, že v nastavené péči bude pokračovat i po propuštění z vězení. Stejného názoru je i samotná matka.

8.5 Případová studie

Případová studie se řadí mezi kvalitativní výzkumné metody. Dle Hendla je případovou studií detailní zkoumání jednoho či několika málo případů. Jde především o popsání složitosti případu, jeho vývoje a současného stavu. Získané výsledky mohou sloužit pro srovnání s jinými případy. (Hendl, 2005)

V diplomové práci je použita tzv. Intrinsitní případová studie, která se dle Stakea „věnuje případu jenom kvůli němu samotnému... Cílem je holistické porozumění případu.“ (Stake in Hendl, 2005, s. 107) Z důvodu anonymizace odsouzených jsou uvedena pouze jména, která byla změněna.

8.5.1 Případová studie – Monika

Monice je 23 let. Je svobodná. Pochází z Prahy a je matkou 2 dětí – dcer. Je odsouzena za spáchání několika trestných činů – výtržnictví, násilí proti úřední osobě, neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku a za loupež. Má dva záznamy v trestním rejstříku, ve výkonu trestu odnětí svobody se nachází poprvé.

Rodinná anamnéza

Dětství odsouzené Moniky nebylo idylické. Do dvou let sice vyrůstala v úplné rodině s matkou a otcem. Poté se její rodiče rozvedli, matka otce podváděla a ten ji za to bil. Oba obhajuje tím, že byli mladí (v té době jim bylo 19–20 let).

Monika vyrůstala zpočátku u matky. Když bylo odsouzené pět nebo šest let, matka se znovu provdala a porodila dva syny. Monika si vzpomíná na to, jak bývala se sourozenci celé dny a noci doma sama. V lepším případě je hlídala babička. Časté hádky mezi matkou a jejím novým manželem byly na denním pořádku. Už jako malá si všímala jejich zvláštního chování. V pozdějším věku si uvědomila, že oba byli drogově závislí, což jejich nestandardní chování vysvětlovalo. Biologický otec v té době usiloval o svěření Moniky do své péče. To se podařilo, ale až po čtyřech letech.

Na život s otcem nevzpomíná však nejlépe. Často pil alkohol a byl na Moniku přísný. Oproti benevolentnímu přístupu matky k její výchově to byl razantní rozdíl. Po čase si otec našel novou partnerku se 2 dětmi, kterou si nastěhoval po krátkodobé známosti do společné domácnosti. Vztah Moniky, nové otcovy partnerky, jejich dětí, a nakonec i otce samotného připomínal zdravé rodinné soužití jen vzdáleně. U Moniky se začaly projevovat první problémy. Vzpomíná si, že v deseti letech poprvé zkusila krást. Nikdo na to však nepřišel.

Osobní anamnéza

Monika vyrůstala do dvou let v úplné rodině – do doby, než se její rodiče rozvedli. Prostředí, ve kterém v dětství žila, ať už u matky nebo později u otce nelze hodnotit jako zdravé pro výchovu nezletilého dítěte. V dobrém vzpomíná pouze na svoji babičku, která zajišťovala její výchovu, když toho rodiče nebyli schopní.

V deseti letech se u Moniky projevují první větší známky závadového chování – krádeže. O dva roky později zkouší kouření marihuany a v 15 letech si aplikuje poprvé pervitin – nitrožilně. Stýká se s partou starších kamarádů, uživatelů. Monika si myslí, že její otec o tom, že bere návykové látky věděl, a proto jí zakazoval chodit s přáteli ven. Útěky, lhaní a záškoláctví bylo od této doby na denním pořádku jejího života. Přes to všechno se jí povedlo dokončit Střední odborné učiliště v Praze – obor cukrářka, kde získala výuční list. Následně Monika opouští svoji rodinu a žije několik měsíců na ulici. Potkává přítele, otce první dcery. Začíná řešit svoji závislost s pomocí organizace Sananim, kam pravidelně dochází a pokouší se žít „normálně“.

V současnosti je Monika svobodná matka dvou dětí. První dcera se jí narodila ve dvaceti letech. Bohužel starší z dcer nespĺňovala věk pro umístění na Specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve Věznici Světlá nad Sázavou a byla

soudem svěřena do pěstounské péče babičky (matky otce dítěte). S druhou, devatenácti měsíční dcerou je již půl roku umístěna na jmenovaném specializovaném oddílu. V obou případech není otec dětí v rodném listě uveden. S biologickým otcem své druhé dcery je v kontaktu, přemýšlí, že se k němu vrátí po propuštění. Na druhou stranu má strach, není to člověk, kterému by stoprocentně věřila.

Vztah s biologickými rodiči odsouzená udržuje. Společné kontakty mezi nimi se napravili již před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Otec i matka Monice pomáhají – posílají balíky, jezdí na návštěvy.

Sociální anamnéza

Po finanční stránce Monika v dětství nestrádala. I přes problémy s alkoholem a drogami se rodiče snažili pracovat a dceru uživit. Rodina žila v městském bytě, který byl standardně vybaven.

Monika sama v dospělosti pracovala. Nejprve jako prodavačka, později jako operátorka v 3D tiskárně. Na úřadu práce jako uchazečka o zaměstnání nikdy vedena nebyla. Jelikož otěhotněla poměrně brzy, není její pracovní kariéra příliš bohatá. Má odpracovaný přibližně jeden rok. Poslední tři roky pobírá rodičovský příspěvek.

Styl života v mládí se na její finanční stránce projevuje i v současnosti. Monika má dluhy v celkové výši přes sto tisíc korun, které v civilním životě neřešila. Bohužel ani ve výkonu trestu odnětí svobody prozatím spoluprací s žádnou organizací, která se zabývá dluhovou problematikou, nenavázala.

Umístění na Specializovaný oddíl a průběh výkonu trestu odnětí svobody

Monika se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé. Do nástupní věznice nastoupila sama v den, který jí byl určen soudem. V nástupní věznici byla poměrně krátkou dobu – 14 dní. Poté byla eskortována do Věznice Světlá nad Sázavou. Žádost o umístění se svou dcerou měla podanou, již z civilního života, přílohy zaslala do věznice ještě před svým uvězněním. Problém se zařizováním potřebných dokumentů neměla. Postup se jí zdál srozumitelný a jednoduchý. Po týdnu na nástupním oddílu Věznice Světlá nad Sázavou bylo odbornou komisí v čele s ředitelkou rozhodnuto, že bude moci vykonat trest společně se svou mladší dcerou. O dva dny později měla již nezletilou u sebe.

Adaptace na oddíl proběhla bez problému. Ostatní odsouzené ženy ji se vším poradily, nikdo jí nedělal žádné naschvály ani problémy. Do kolektivu se začlenila i s dcerou velmi rychle.

Aktuálně se Monika účastní zájmových, pracovních a speciálně výchovných aktivit, které má stanoveny v rámci programu zacházení. Ze zájmových aktivit pravidelně s nezletilou navštěvuje tyto: Zdravé vaření pro dítě, Výtvarné činnosti a Říkáme si, orientujeme se, poznáváme. Pomocí zmíněných aktivit utužuje vztah se svou dcerou, rozvíjí její schopnosti a dovednosti v oblasti kreativity, pohybu a řeči, celkově se podílí na formování osobnosti dítěte. V rámci speciálně výchovných aktivit (Sociálně právní poradenství, Komunita, Skupinové psychoterapeutické konzultace) odsouzená získává a upevňuje si svou orientaci v jednání s úřady a možnosti využití služeb v sociální oblasti, dále rozvíjí své pozitivní chování nejen ke svému dítěti a sobě, ale i okolí. Z důvodu umístění na specializovaném oddílu nemůže být odsouzená zaměstnána. Své pracovní návyky si však upevňuje v rámci pracovních činností, které souvisejí s běžnou péčí o dítě a zabezpečením chodu oddílu. Stanovený program zacházení plní v celém rozsahu po celou dobu svého pobytu a je zařazena v první přístupné skupině vnitřní diferenciaci.

Extramurální aktivity plní kontaktem s rodinou a přáteli. Pro kontakt s rodiči, babičkou a starší dcerou využívá telefonních hovorů, návštěv a také Skype hovorů. S kamarády si dopisuje písemně.

Shrnutí a prognóza

Odsouzená pochází z prostředí, kde se vyskytovaly sociálně patologické jevy jako domácí násilí, drogy a alkoholismus obou biologických rodičů. Tato zkušenost měla do značné míry vliv na její budoucí život.

Za rizikové do budoucího života, spatřuji především to, že náhled na svoji trestnou činnost nemá zcela utvořen. Neuvědomuje si plně následky svého jednání k poškozeným osobám. Dalším negativem se jeví neřešení svých finančních závazků. S drogovou problematikou pracovala v civilním životě s neziskovou organizací Sananim, ve výkonu trestu odnětí svobody však o spolupráci prozatím nepožádala, i když možnost měla.

Za pozitivní hledisko pro návrat do běžného života vidím to, že odsouzená má zajištěné bydlení v Dětském centru Sulická, kde bude ještě určitou dobu pod vedením odborných zaměstnanců zařízení. K rodině, i přes narovnáání vztahů, se vracet nechce.

V současnosti nelze predikovat, zda bude v civilním životě schopna žít dle stanovených norem. Konec trestu má stanoven na červen roku 2023. Má tedy dostatek času ještě na sobě pracovat.

8.5.2 Případová studie – Martina

Martině je 27 let. Je vdaná. Matka jednoho nezletilého dítěte. Byla odsouzená za nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, podílnictví, krádež a výrobu a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné látky. Délka jejího trestu je 24 měsíců. Ve výkonu trestu odnětí svobody se nachází poprvé. V jejím trestním rejstříku najdeme celkem 8 záznamů. Do Věznice Světlá nad Sázavou byla přemístěna po měsíčním pobytu v nástupní věznici. O zařazení do specializovaného oddílu se zajímala již na svobodě. Se žádostí o umístění na specializovaný oddíl ji pomohl advokát. Aktuálně je zde umístěna, na základě rozhodnutí odborné komise v čele s ředitelkou věznice, se svým dítětem již 7 měsíců.

Rodinná anamnéza

Rodinné prostředí Martiny nelze charakterizovat jako rizikové. Do jednoho roku vyrůstala s oběma biologickými rodiči. Ti se krátce po dovršení jednoho roku Martiny rozvedli. Matka se znovu provdala. Vztah s nevlastním otcem byl bezproblémový. Biologického otce vídala pravidelně. Martina má ještě dva mladší sourozence – polorodé sestry. Vztah s rodinou aktuálně hodnotí jako velmi dobrý, se všemi členy je v kontaktu.

Osobní anamnéza

Martina se narodila před 27 lety. Nebyla u ní diagnostikována žádná psychická porucha ani snížená mentální úroveň. Je nejstarší ze tří sourozenců. Vyrůstala do jednoho roku věku v úplné rodině. Dále vyrůstala společně s matkou, nevlastním otcem a prarodiči. S otčímem měla velmi pěkný vztah. Vyrostla v rodinném domku na vesnici. Volný čas trávila Martina jízdou na kole, bruslích a její velkou zálibou byl tanec. V jejím vývoji nebyly identifikovány žádné sociálně patologické vzorce chování. Dokončila základní

školu a své vzdělání měla snahu dále zvyšovat. Studovala obchodní akademii. Během studia se poznala s partou kamarádů, se kterými začala experimentovat s drogami – nejprve s marihuanou později s pervitinem. Bylo jí všechno jedno, ničeho se nebála. Neuvědomovala si následky. Studium střední školy nedokončila. Ve třetím ročníku se rozhodla odjet s prvním přítelem pracovat do Dánska.

Jmenovaná je uživatelkou návykových látek od svých 16 let. Užívala především pervitin. Zkušenost má ale také s marihuanou. Po narození dcery si již nelegální drogy neaplikovala. Od té doby je její jedinou závislostí kouření cigaret.

Martina je vdaná, matka jednoho nezletilého dítěte. Její manžel, otec dítěte, se aktuálně nachází také ve výkonu trestu odnětí svobody.

Sociální a finanční anamnéza

Martina žila v rodinném domě na vesnici, který matce zůstal i po rozvodu manželství. Ve společné domácnosti s nimi žili ještě Martiny prarodiče. Nikdy nestrádala, spíše naopak. Měla vždy vše, co chtěla. Oba rodiče poctivě pracovali a vedli k tomu Martinu i její mladší sestry. Martina střední školu nedodělala. Když měla dokončovat třetí ročník, rozhodla se odjet do Dánska, kde se živila rozvozem novin. V Čechách pracovala jako servírka. Bohužel pracovní činnosti, které vykonávala, neměla ošetřeny pracovní smlouvou. Vznikl jí dluh na zdravotním pojištění ve výši minimálně 100 000 Kč. Ten se snažila již před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody postupně splácet. Nedokázala ale se svými finančními prostředky nakládat tak, aby se jí to podařilo. Jako uchazečka o zaměstnání na Úřadu práce ČR byla vedena asi půl roku na přelomu let 2019/2020. Bohužel se nedostavila na sjednanou schůzku s pracovníci a z evidence uchazečů o zaměstnání byla vyřazena. Dalšího půl roku byla vyživována přítelem, otcem nezletilého dítěte. Když v březnu 2021 porodila dceru, začala pobírat rodičovský příspěvek, který byl jediným zdrojem jejich legálních příjmů. Velkou podporu měla v té době ve své rodině, která jí například poskytla bezplatné ubytování.

Umístění na Specializovaný oddíl a průběh výkonu trestu odnětí svobody

Martina nebyla do výkonu trestu odnětí svobody dodána Policií ČR, ale nastoupila sama do nástupní věznice určené soudem. Vazebně vyšetřována nebyla. Po měsíci stráveném v nástupní věznici byla dálkovou eskortou přemístěna do Věznice Světlá nad Sázavou. Všechny podklady potřebné k posouzení žádosti byly do věznice zaslány

prostřednictvím jejího právního zástupce. Během prvního týdne s Martinou uskutečnil pohovor psycholog, který zpracoval testy pro posouzení vhodnosti přijetí na specializovaný oddíl. S odsouzenou dále hovořil speciální pedagog a sociální pracovník. Po týdnu zasedla odborná komise v čele s ředitelkou a Martina s dcerou byla na oddíl přijata. Nezletilá byla po dobu výkonu trestu u matky odsouzené, která ji v domluvený termín do věznice dovezla. Bylo to v dubnu 2022. Na první dny na oddílu vzpomíná pozitivně. Spoluvězeňkyně jí byly jakousi oporou. Adaptace proběhla u ní i dcery v pořádku. Samozřejmě jim oběma chyběla rodina.

Martina má, od přijetí do specializovaného oddílu, stanoven program speciálního zacházení. Stanovených aktivit (Říkáme si, orientujeme se, poznáváme; Výtvarné činnosti; Komunita; Zdravé vaření pro děti; Sociálně-právní poradenství a Skupinové psychoterapeutické konzultace) se pravidelně účastní. V rámci pracovních závazků na oddílu a péči o nezletilé dítě upevňuje pracovní návyky. Zájmové aktivity ji baví všechny a hodnotí je velmi pozitivně. Vidí na dceři, jak se rozvíjí a osvojuje nové dovednosti. Ze speciálně výchovných aktivit ji nejvíce baví Komunita, kde probírají s paní vychovatelkou aktuální situaci na oddíle. Vždy mluví otevřeně o tom, co se jí na ostatních líbí nebo nelíbí. Co by chtěla změnit. Účastní se besed neziskové organizace Volonté. Dluhovou a drogovou problematiku během výkonu trestu odnětí svobody neřeší. Uvědomuje si však, že v civilním životě to bude třeba.

S celou svojí rodinou je v pravidelném kontaktu i během výkonu trestu odnětí svobody. Využívá pravidelných návštěv, telefonních i Skype hovorů. Jejich vztah nebyl uvězněním narušen.

Shrnutí a prognóza

Rodinné prostředí Martiny je funkční. Není ovlivněno žádným ze sociálně patologických jevů. Může se spolehnout jak na podporu své matky i otce, tak na pomoc ze strany rodičů svého manžela. Má zajištěné bydlení v čtyřpokojovém bytě, který aktuálně obývá její matka. Náhled na svou trestnou činnost si postupně vytváří. Pracuje na změně svých postojů. Byla vždy hodně ovlivnitelná a z tohoto důvodu se pravděpodobně ocitla v roli spolupachatele a následně byla uvězněna.

Jako negativum pro budoucí život spatřuji v laxním přístupu k řešení své dluhové a drogové problematiky již během výkonu trestu odnětí svobody. Pozitivem je právě

zajištěné ubytování po propuštění a podpora rodiny. Jako další lze jmenovat bezproblémový průběh výkonu trestu, plnění uložených povinností a respektování pokynů zaměstnanců Vězeňské služby České republiky.

Martina má konec trestu stanoven v březnu 2024. Bude se pokoušet o podmíněné propuštění.

8.6 Shrnutí výzkumného šetření

Předmětem výzkumného šetření byly ženy, které vykonávají svůj trest společně s dítětem a dále zaměstnanci, kteří s těmito odsouzenými pracují. Cílem bylo charakterizovat specifickou skupinu odsouzených žen, které jsou umístěny ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte ve Věznici Světlá nad Sázavou, stejně tak i odborné zaměstnance, kteří zde pracují. Dále se pokusit zjistit, zda aktivity probíhající na jmenovaném oddíle jsou efektivní.

Na základě provedených rozhovorů bylo zjištěno, že věkové rozmezí odsouzených žen je mezi 23–37 lety. Průměrný věk je 30,5 let. Jejich nejvyšší dosažené vzdělání je u většiny pouze základní (75 % dotázaných), a jedna z žen má vzdělání středoškolské s výučním listem. Důvodem páchaní trestné činnosti všechny označily drogy, pouze jedna z nich k tomu dodává finanční důvody. U 3 ze 4 oslovených matek se objevuje stejná trestná činnost – krádeže. Šetření se zúčastnily čtyři ženy, které jsou ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí umístěny s jedním dítětem. Tři z nich mají však celkem více dětí než jedno. Tato skutečnost se objevila i v odpovědích na poslední pokládané otázky, jak ze stran samotných odsouzených matek, tak zaměstnanců. Matky, které mají 2 a více dětí uvedly, že před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody se dětem sice věnovaly, ale samy si myslí, že to nebylo v takové míře, jak ve specializovaném oddílu. Dále uvedly, že z důvodu, že mají více dětí, o které se budou muset doma starat, pravděpodobně nebudou moci věnovat všem dětem takovou míru pozornosti, jak je tomu na jmenovaném oddílu. Pouze matka s jedním dítětem si myslí, že bude pokračovat i v civilním životě stejně, jako si s pomocí odborných zaměstnanců nastavila během svého pobytu ve věznici. Ke stejnému závěru došli u jednotlivých odsouzených také odborní zaměstnanci.

Odborný personál, který zajišťuje péči o odsouzené matky a jejich děti, se skládá výhradně z žen. Z šetření dále vyplynulo, že 75 % těchto žen je vdaných a pouze 25 % rozvedených. Jejich věk se pohybuje mezi 35 až 49 roky. Průměrný věk je 39,75 let. Z rozhovorů bylo dále zjištěno, že 75 % pracovníků má vysokoškolské vzdělání a 25 % má dokončeno vyšší odborné vzdělání. Rozhovory vedené s personálem jmenovaného oddílu, nám přinesly nové, zajímavé informace především v osobním pohledu na to, co ony samy by při práci s matkami a jejich nezletilými dětmi změnily. U všech se shodně opakuje, že především pro děti by bylo vhodné více opouštět věznici, mít více nových podnětů z okolního světa. Při hodnocení aktivit se pracovníce shodly v tom, že každá z dotázaných odsouzených matek se naučila nejméně jedné nové dovednosti, což zajisté vede i ke zvýšení jejich sociálních či rodičovských kompetencí.

Použité případové studie posloužily k dokreslení života odsouzených matek, které vykonávají trest ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte ve Věznici Světlá nad Sázavou.

Přestože výzkumné šetření přineslo nové informace týkající se specifické skupiny odsouzených žen a odborného personálu, který s nimi pracuje, jeho cíl byl naplněn částečně. Efektivitu aktivit, které probíhají na výše uvedeném oddíle nelze zcela určit. Aby k tomu došlo, bylo by třeba být v dlouhodobém kontaktu s odsouzenými i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a mít možnost sledovat, zda dovednosti, které zde získaly, používají a dále prohlubují. V tomto výzkumném šetření se můžeme pouze domnívat, že tím, že si osvojily novou kompetenci, došlo ke zvýšení jejich rodičovských či sociálních kompetencí.

Závěr

Teoretická část diplomové práce se zabývá podrobnou charakteristikou výkonu trestu odnětí svobody a výkonem vazby vězňených žen s jejich nezletilými dětmi. Podává informace o umístování matek do specializovaných oddílů od podání žádosti až po samotné přijetí odbornou komisí. Část práce je věnována odborným zaměstnancům a jejich výchovnému působení na tuto specifickou skupinu odsouzených žen a jejich dětí. Personál věznice se snaží pomocí stanovených aktivit o resocializaci odsouzených matek, o zvýšení jejich sociálních i rodičovských kompetencí, a tím je připravit na fungující život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Nedílnou součástí celého procesu začlenění zpět do běžného života je činnost nestátních neziskových organizací, které jsou v práci popsány. Poskytují odsouzeným ženám již během výkonu trestu odnětí svobody dluhové poradenství, řešení drogové problematiky. V navázané spolupráci můžou pokračovat i po propuštění z vězení. Česká republika není jedinou evropskou zemí, kde je odsouzeným či obviněným ženám umožněno vykonat trest se svým nezletilým dítětem. Pro porovnání proto práce popisuje obdobné oddíly v jiných zemích.

Cílem empirické části práce bylo blíže charakterizovat specifickou skupinu odsouzených žen, které vykonávají svůj trest se svým nezletilým dítětem a specifikovat odborné zaměstnance, kteří s těmito matkami pracují. Dále jsem se zaměřila na efektivitu aktivit probíhajících ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte. K dosažení stanovených cílů bylo využito několika kvalitativních metod – standardizovaný rozhovor s odsouzenými ženami a zaměstnanci, obsahová analýza dokumentů a pro dokreslení života odsouzených žen také dvě případové studie. Z výzkumného šetření vyplynulo, že aktivity odsouzených žen vedou k získání nových dovedností, které by jim měly umožnit lepší začlenění do běžného života pro propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Zda ale odsouzené potenciál získaný během věznění využijí i v civilním životě nelze predikovat. V tomto ohledu je cíl práce naplněn pouze částečně. Zajímavou informací je pohled zaměstnanců na výkon trestu matek s nezletilými dětmi, na to, co by oni sami změnili. Všichni zaměstnanci shodně uvedli, že především dětem chybí více aktivit mimo věznici. Přivítali by více vycházek, výletů, podnětů z okolního světa a kontaktu s nejbližší

rodinou. Zde nacházíme prostor pro změnu, kterou by jistě uvítal nejen personál a odsouzené matky, ale především zde umístěné děti.

Na závěr, po zanalyzování všech dostupných informací, mě napadá otázka, zda prostředí, ve kterém matky s dětmi vykonávají svůj trest, není až příliš femininní. Všichni odborní zaměstnanci, kteří tráví s touto skupinou nejvíce času, jsou pouze ženy a mužský element, například v podobě příslušníků Vězeňské služby ČR nebo rodiny, vidí děti jen málokdy. Možná tuto skutečnost by bylo možné brát jako určité negativum v jinak velmi promyšleném systému. Nachází se zde tak prostor pro další zkoumání.

Z předloženého textu vyplývá, že cíl celé diplomové práce – přiblížení problematiky odsouzených žen, které jsou umístěny se svými potomky ve Věznici Světlá nad Sázavou, který byl stanoven v úvodu, je naplněn.

Seznam použitých zdrojů

- ALTMANOVÁ, Zdena. *Žena s dítětem ve vězení*. Sládkovičovo, 2019. Diplomová práce. Vysoká škola Danubius. Fakulta sociálních studií.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Tišnov: SURSUM, 1994. ISBN 80-85799-03-0.
- ČAPKOVÁ, Dagmar. *Ženy ve výkonu trestu*. Liberec, 2011. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.
- DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7676-066-0.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN 80-86708-30-6.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576.
- JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie II. (Dějiny penitenciaristiky jako vědy žalářní)*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-34-5.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7.
- KOCANDA, Martin. *Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České republice*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2007. Rigorózní práce.
- Kolektiv autorů Věznice Světlá nad Sázavou. *Věznice světlá nad Sázavou 2000–2015*. Světlá nad Sázavou: Vězeňská služba České republiky, 2015.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

- LABUSOVÁ, Johana. *Sociální práce s matkami ve výkonu trestu se zaměřením na děti odsouzených žen*. Praha: Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2021. Bakalářská práce.
- LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86920-24-5.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-802-4723-105.
- MAŠÍNOVÁ, Lenka. *Specializovaná oddělení ve výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2014.
- MATOULEK Josef, SEJKOROVÁ, Helena. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-89-9.
- MEZNÍK, Jiří a kolektiv. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1248-X.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Spoutaná rozkoš*. Praha: SLON, 2006. ISBN 80-86429-65-2.
- RASZKOVÁ, Tereza, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- SLOVÁKOVÁ, Gabriela. Ženy ve vězení. In: DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 182–193. ISBN 978-80-7676-066-0.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.
- SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-287-6.
- SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-389-6.
- ŠTĚRBA, Vladislav. *Penologie*. 2. vyd. Praha: Armex Publishing s. r. o., 2009. ISBN 978-80-86795-74-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-802-3.

- *Vězněné ženy ve světě: soubor materiálů a dokumentů*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005. ISSN1213-9297.
- YOHO, Heather R., BACKES, Carl R. Achieving BABY Care Success: The Only Ohio Prison Nursery. *Corrections Today*. 2015, roč. 77, č. 3, s. 40–43. ISSN 01902563. Dostupné v databázi EBSCO.

Právní předpisy a nařízení:

- NGR č. 29/2020, kterým se stanoví podmínky pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody u matek nezletilých dětí ve Věznici Světlá nad Sázavou.
- NGR č. 2/2022, o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby České republiky zabezpečujících výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence.
- Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou, 2022.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Internetové zdroje:

- Dětské centrum Jihlava: *Vítejte na stránkách Dětského centra Jihlava* [online]. 2022 [cit. 2022-09-20]. Dostupné z: <https://www.detske-centrum-ji.cz/>.
- Justizvollzugsanstalt für Frauen in Vechta: Das Mutter-Kind-Haus der JVA für Frauen in Vechta. *Www.jva-fuer-frauen.niedersachsen.de* [online]. 2022 [cit. 2022-10-03]. Dostupné z: https://www.jva-fuer-frauen.niedersachsen.de/wir_ueber_uns/mutterkindhaus/das-mutter-kind-haus-der-jva-fuer-frauen-in-vechta-164645.html.

- LAXUS: Služby. *laxus.cz* [online]. 2022 [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.laxus.cz/sluzby/>.
- LIGHTHOUSE spolek. *lgh.cz* [online]. 2022 [cit. 2022-10-04]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/uvod/>.
- Matki w izolacji. *Sluzba Wiezienna* [online]. 2022 [cit. 2022-10-03]. Dostupné z: <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-nr-1-w-grudziadzu-matki-w-izolacji>.
- RUBIKON Centrum. Kontakty. *rubikoncentrum.cz* [online]. 2022 [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/kontakt/>.
- SANANIM. O nás. *Sananim.cz* [online]. 2022 [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/o-nas-1.html>.
- SANANIM. Služby a zařízení. *Sananim.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z <https://www.sananim.cz/sluzby-a-zarizeni/>.
- United Nations. The Bangkok Rules. *unodc.org* [online]. 2022 [cit. 2022-12-03]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf.
- Vězeňská služba České republiky. *Základní informace*. Věznice Světlá nad Sázavou [online]. 2021 [cit. 2021-08-14]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/onas/zakladni-informace/>.
- Vězeňská služba České republiky. *Spolupráce s neziskovými a dalšími organizacemi*. Věznice Světlá nad Sázavou [online]. 2022 [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/spoluprace-s-neziskovymi-a-dalsimi-organizacemi>.
- Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka 2021*. Generální ředitelství [online]. 2022 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>.
- WPB. Poland. *Prisonstudies.org* [online]. 2023 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z <https://www.prisonstudies.org/country/poland>.
- WPB. Slovakia. *Prisonstudies.org* [online]. 2023 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z <https://www.prisonstudies.org/country/slovakia>.
- WPB. Germany. *Prisonstudies.org* [online]. 2023 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z <https://www.prisonstudies.org/country/germany>.

- WPB. Czech republic. *Prisonstudies.org* [online]. 2023 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z <https://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>.

Interní materiály Věznice Světlá nad Sázavou:

Projekty speciálně výchovných aktivit:

- Komunita.
- Říkáme si, orientujeme se, poznáváme.
- Skupinové psychoterapeutické konzultace.
- Sociálně právní poradenství.
- Výtvarné činnosti.
- Zdravé vaření pro děti.

Seznam tabulek

TABULKA 1 - Počty odsouzených a obviněných žen v ČR v letech 2011–2021.

TABULKA 2 - Počet vězňů žen ve vybraných evropských zemích.

TABULKA 3 - Umístění matek s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody
v letech 2012-2022.

TABULKA 4 - Způsob ukončení pobytu vězňů matek s dětmi ve
specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí
od 1 do 3 let věku dítěte v letech 2012–2022.

TABULKA 5 - Socio – demografická struktura odsouzených žen.

TABULKA 6 - Analýza aktivit z hlediska získaných dovedností.

TABULKA 7 - Analýza aktivit odsouzených žen.

TABULKA 8 - Zaměstnanci specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých
dětí – faktografická, základní data .

TABULKA 9 - Analýza hodnocení aktivit z pohledu odborných zaměstnanců
u jednotlivých odsouzených respondentek.

Seznam příloh

Příloha 1 – Přílohy k podané žádosti do Specializovaného oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí – sociální anamnéza, zdravotní anamnéza dítěte, vyjádření praktického lékaře odsouzené

Příloha 2 – Ukázka rozhovoru s odsouzenými ženami

Ukázka rozhovoru s odborným zaměstnancem

Adresa věznice

Sociální anamnéza dítěte

Jméno a příjmení dítěte:		Datum narození:
Adresa:		Rodné číslo
Telefon:	Národnost:	Státní příslušnost:
Zdravotní pojišťovna:	Jméno a příjmení matky, (i rodné):	
Datum narození:	Národnost:	Státní příslušnost:
Stav:	Vzdělání:	Celkový počet dětí: (věk, péče o ně v době matčina VTOS)
Platnost osobních dokladů:	Vykonávaná zaměstnání: od-do	
Jméno a příjmení (i rodné) dalšího zákonného zástupce:		Datum narození:
Národnost:	Státní příslušnost:	Vzdělání
Stav:	Vykonávaná zaměstnání: od-do	
Má-li posuzované dítě dalšího zákonného zástupce, prosím o vyjádření souhlasu k umístění dítěte s matkou do výkonu trestu - vazby (nebo jejího manžela ze společné domácnosti) Byl jsem seznámen s tím, že a) návštěvy - (není-li soudem stanoveno jinak) – budou probíhat za podmínek uvedených v § 19 z. č. 169/1999 Sb., b) v případě matčiny krátkodobé nemoci zajistí přechodně péči o dítě pověřená osoba z řad vězeňského personálu Souhlasím Nesouhlasím		
Datum: _____ Podpis (před orgánem sociálně-právní ochrany dítěte)		
Prosím o stručné zhodnocení sociální situace (jak matka o dítě pečuje, zda má možnost o dítě pečovat i po skončení výkonu trestu - vazby apod.)		
Zda je ve prospěch dítěte, aby se o něj matka ve výkonu trestu - vazby starala:		
V případě matčiny hospitalizace v lék. zařízení se bude o dítě starat:	Jméno a příjmení:	Rodné číslo:
A bude se zdržovat s dítětem na adrese:	Telefon:	Vztah k dítěti:
Zaměstnání (adresa a telefon):	Stav:	Datum a podpis: (před orgánem sociálně-právní ochrany dětí)

Datum:.....

.....

Podpis a razítko orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Adresa věznice

Zdravotní anamnéza dítěte

Jméno:	Příjmení:	Bydliště:
Zdr. pojišťovna:	Datum narození:	Rodné číslo:
Vrozené vývojové vady: Ne Ano: (jaké)	Hmotnost:	Délka:
Jiné odchylky:	Psychomotorický vývoj:	Rehabilitace:
Rodinná anamnéza:	hypertenze	diabetes mellitus
- zaškrtněte a uveďte u koho:	tbc	alergie
	kardiovaskulární onemocnění	kouření, alkoholismus, drog. záv.
	jiná onemocnění:	
Které nemoci dítě prodělal? Spalničky, příušnice, zarděnky, plané neštovice, spála, záškrt, rýma, kašel, zápal plic, bronchitida, zánět středního ucha, průjem, salmonelóza, tyfus, zánět slepého střeva, - zaškrtněte, příp. uveďte další		
Časté nemoci dítěte:		
Úrazy dítěte:	Hospitalizace dítěte: (Důvod, datum, délka)	
Bylo dítě umístěno v předškol. zař.? S jakým výsledkem?		
Trpí dítě alergií? Na co?		
Uveďte současný zdravotní stav dítěte:		
Současná medikace:		
Proti čemu je dítě očkováno?		
Vyjádření dětského lékaře, který dítě pravidelně ošetřuje, o vhodnosti umístění dítěte k matce v době výkonu trestu odnětí svobody (vazby):		

Datum:.....

.....

razítko, telefon a podpis dětského lékaře,
který dítě pravidelně ošetřuje

razítko zdravotnického střediska

Jméno:

Příjmení:

Rodné číslo:

Zdravotní pojišťovna:

Jmenovaná nastupuje do výkonu trestu odnětí svobody na oddílu pro matky nezletilých dětí. Prosím o stručný výpis z její zdravotnické dokumentace se zhodnocením aktuálního zdravotního stavu a uvedením případné medikace, tzn. zda zdravotní a psychický stav umožňuje ženě o dítě (dětí) pečovat - kontraindikacemi – pro umístění matky na uvedené oddělení jsou závislost na drogách, alkoholu, psychické problémy, výrazně nízká mentální úroveň.

Zdravotní stav matky tedy neodůvodňuje obavu, že se po dobu výkonu trestu nebude schopna o dítě (dětí) starat.

Děkuji.

Datum:

Razítko, telefon a podpis
registrujícího lékaře

Příloha č. 2 - Ukázka rozhovorů s odsouzenými ženami

1. Jaký je Váš věk?

O1: „Je mi 37.“

O2: „35“

O3: „23“

O4: „Je mi 27 let.“

2. Jste svobodná, vdaná, rozvedená?

O1: „Jsem šťastně rozvedená.“ Smích.

O2: „Svobodná“

O3: „Jsem svobodná.“

O4: „Jsem vdaná.“

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

O1: „Chodila jsem dva roky na střední, ale nedodělala jsem jí. Mám jen základku.“

O2: „Základní“

O3: „Jsem vyučená cukrářka.“ **Chápu dobře, že máte výuční list?** „Ano.“

O4: „Tři roky jsem byla na obchodce. Ve třetíku jsem se svým prvním klukem odjela pracovat do Dánska. Bylo mi tak nějak jedno, že školu nedodělám a taky jsem nedodělala. Mám teda jen základku, nic moc.“ Klopí oči. „Až vylezu, chtěla bych si udělat aspoň maturitu.“ **Přeji, ať se Vám to podaří.**

4. Kolik máte dětí?

O1: „Mám čtyři děti. S nejmladším jsem tady a jsem za to ráda. Chtěla bych mít u sebe všechny, ale nejde to.“ Tváří se smutně a začíná posmrkávat. **A kde teď máte ostatní děti, jestli nevádí, že se ptám?** „Ostatní tři jsou u mamky, každý den si voláme, ale není to vono. Chci už bejt doma.“

O2: „Mám dvě děti.“

O3: „Dvě holky – Veroniku a Šárku.“ (pozn. Jména byla změněna.)

O4: „Naštěstí jen jedno. Nedokážu si představit mít jich víc, jak některý holky tady a abych je nemohla mít u sebe. To bych nedala.“

5. Pokolikrát se nacházíte ve výkonu trestu odnětí svobody?

O1: „Poprvý a naposled.“

O2: „Už podruhé.“

O3: „Poprvé.“

O4: „Prvně a už nikdy víc.“

6. Za co jste odsouzena?

O1: „Mařenka a krádeže.“

O2: „Chcete paragrafy nebo popsat mojí trestnou činnost.“ **Co je pro Vás jednodušší.** Tak mám tam mařenu a potom nedovolenou výrobu a jiný nakládání s omamnými látkama.“

O3: „Mno tak mám toho docela dost. Čórky, pak násilí proti úřední osobě a výtržnictví, loupež a ještě dvěstětřicetčtyřku.“

O4: „Tak mám tam krádeže, potom maření a pak za drogy.“ **Trestnou činností za drogy myslíte co?** Určitě nedovolenou výrobu a pak držení předmětu k jejich výrobě.

7. Jak dlouhý je Váš trest?

O1: „Rok a půl.“

O2: „Asi 21 měsíců, plus minus nějaký den.“

O3: „Hodně... pauza... 37 měsíců.“

O4: „Rok a půl.“

8. Co Vás vedlo ke spáchání trestného činu?

O1: „To je složitý.“ Přemýšlí. „neměla jsem peníze, brala jsem perník. Tak asi tohle.“ **Předpokládám, že perníkem myslíte pervitin.** „Ano.“

O2: „Myslíte tohle, co teď sedím, nebo do toho prvního? **Můžete mluvit o obou.** Bylo to vlastně to samé. Vždycky za to mohly drogy. Teď sedím za mařenku a nedovolenou výrobu.“

O3: „Vždycky jsem něco provedla, když jsem byla na fetu.“

O4: „Určitě drogy.“

9. Jaké aktivity máte stanoveny?

O1: „Aktivity máme všechny stejné – Komunitu, tanečky a říkanky s dětmi, tvůrčí činnosti, vaření pro děti, sociální poradenství a ještě pohovory s paní psychologkou.“

O2: „Chcete přesné názvy aktivit?“ **Pokud si je pamatujete, tak ano. Jinak je můžete popsat svými slovy.** Tak máme výtvarné činnosti, komunitu, sociální poradenství...potom zdravý vaření, nevzpomenu si, jak přesně se to jmenuje. Potom aktivitu s paní psychologkou a s vychovatelkou takové cvičení pro děti, kde se někdy tancuje, někdy říkáme básničky. To je myslím všechno.

O3: Ty jo, máme toho docela dost. Tak určitě máme povídání s psychologkou, potom jednou týdně komunitu. Potom sociálně-právní poradenství nebo jak se to jmenuje. Povinný máme i vaření. Potom máme výtvarný činnosti a Říkáme si, orientujeme se, poznáváme.

O4: „Výtvarný činnosti, pak Říkáme si, orientujeme se, poznáváme, to je hlavně pro děti. V pátek máme komunitu.“ ...přemýšlí... „Aktivita s psychologem a se sociální pracovníci. Jo, zapomněla bych na vaření.“

10. Jsou některé aktivity zaměřené na Vaše dítě?

O1: „Výtvarka a Říkáme si.“

O2: „Určitě Říkáme si, orientujeme se, poznáváme, pak výtvarný činnosti a i paní psychologka nám říká, co máme dělat, když třeba dítě zlobí.“

O3: „Říkáme si, orientujeme se, poznáváme...tady si hodně hrajeme s dětma, zpíváme, tancujeme a potom při výtvarných činnostech. Při tý výtvarce musíme dětem pomáhat.“

O4: „Říkáme si, orientujeme se, poznáváme a výtvarka jsou 100 % pro děti, ale i my s holkama se vyblbneme. Oboje mě fakt baví. Asi bych sem dala i aktivitu s psychologkou.“

11. Co jste se naučila v jednotlivých aktivitách?

O1: „Částečně vařit, něco jsem sice uměla, ale moc toho nebylo. Pak sem se naučila to, že ty hry s dětma jsou fakt důležité. Paní psychologka mě učí, jak se nestresovat a poslouchat, co syn chce.“

O2: „Určitě vařit a nestresovat se...i když s tím stresem tady je to fakt těžký.“

O3: „Řekla bych, že sem se toho naučila dost. Venku sem si toho moc nevyřídila. **Co myslíte konkrétně – co jste venku nevyřídila a tady ano?** Tak třeba rodičák a přídavky, nikdy se mi nechtělo nic vyplňovat ani nic zjišťovat. Teď vím, že musím, jinak bych byla bez peněz. Nejdřív to se mnou vyplňovala sociální, teď už to zvládnou sama. Když nevím, tak se zeptám. To sem venku nedělala, radši sem to nechala bejt... a i jiný věci třeba vyplnit složenku byl problém.“ A co dalšího sem se naučila? Asi vařit a fakt mě to baví. Sice jsem cukrářka, ale moje vaření doma bylo ohrát párky anebo pár fakt jednoduchých jídel. Mno a potom asi, co se sebou dělat, když sem ve stresu. I když ani venku sem se moc nestresovala.“

O4: „Každá aktivita nás něco učí, proto je máme.“ **Můžete zkusit říct nějakou konkrétní činnost, kterou jste se naučila?** „Řekla bych, že jsem se zlepšila ve

vaření. A pořád nás učí, jak se nestresovat nebo co dělat. Naučila jsem se nové hry a říkanky pro malou. Minule sme počítali cenu jídla, to budu dělat doma.“

12. Uměla jste to už před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody?

O1: „Něco jo něco ne.“

O2: „Z toho, co jsem řekla, tak jsem venku fakt neuměla.“

O3: „Něco jsem uměla, něco jsem zlepšila a něco bych řekla, že jsem uměla tak napůl.“

O4: „Něco jsem určitě uměla, něco jen tak trochu.“

13. Co se naučilo Vaše dítě během těchto aktivit?

O1: „Je hezký vidět, jak tancuje, to co ostatní a říká stejné říkanky.“

O2: „Řekla bych, že se naučil docela malovat a stříhat, i když je malinkatej, hrozně se snaží. Říkadla jede pořád dokola.“

O3: „Když sme sem s malou přišly, byl jí fakt čerstvě rok, takže se naučila skoro všechno – mluvit, chodit a už umí i pár říkanek...není ji teda úplně rozumět, ale já to slyším.“ Směje se.

O4: „Malovat a říkanky. Ty slyší pořád dokola.“

14. Jak hodnotíte aktivity?

O1: „Určitě sou dobrý.“

O2: „Dobře.“

O3: „Je jich hodně, ale aspoň nám to tady utíká a nenudíme se. Hodnotím je dobře.“

O4: „Za mě dobrý.“

15. Pracovala jste s dítětem stejně jako během aktivit i v civilním životě? Pokud Ne, proč?

O1: „Snažila jsem se, ale mám ještě další tři děti. Musela jsem se věnovat všem. Tolik času jako tady rozhodně nebylo.“

O2: „Tak částečně.“

O3: „Obě holky byly ještě hodně malé, musela jsem se jim věnovat oboum. Tady mám víc času.“ ...pauza... „Takže tak částečně.“

O4: „Snahu jsem měla, ale asi to nebylo úplně tolik, jako tady. Byly i jiné věci. Tady na to má člověk ten čas.“

16. Myslíte si, že takto budete pracovat s dítětem i venku?

O1: „Ráda bych, ale myslím, že to úplně nepůjde.“

O2: „Pokusím se o to.“

O3: „To ted' fakt nevím.“

O4: „Ano.“

Příloha č. 2 - Ukázka rozhovoru s odborným zaměstnancem

17. Kolik je Vám let?

Z: „už 39“

18. Jaký je Váš osobní stav?

Z: „rozvedená“

19. Jaké je Vaše nevyšší dosažené vzdělání?

Z: „Dodělala jsem si magisterské studium.“

20. Na jaké pracovní pozici pracujete?

Z: „Dělám speciální pedagožku.“

21. Jak dlouho pracujete ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí?

Z: „Jako pedagog na matkách 5 let. Předtím jsem byla sociální pracovníce, ale na jiným oddílu.“

22. Vidíte nějaké nedostatky na jmenovaném oddílu?

Z: „Málo opuštění mimo věznici; Jedna návštěva za měsíc mi přijde taky málo. Bohužel je to dáno taky zákonem. Kdyby to šlo, byla bych pro víc akcí mimo věznici, hlavně kvůli dětem.“

23. Jaké aktivity vedete ve Specializovaném oddílu pro výkon trestu matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte stanoveny?

Z: „Vedu komunitu.“

24. Naučila se odsouzená matka během aktivit novým kompetencím?

Ještě doplním, že bych potřebovala Vaše vyjádření ke každé z oslovených matek.

Z: „Můžeme to zkusit. Když se podívám na první odsouzenou a vlastně i na další tři, můžu ze svého pohledu říct, že každá z nich se v rámci komunity naučila lépe komunikovat. Všechny se naučily vyjadřovat svůj názor tak, aby neublížily druhé straně. V prostředí, kde se nachází je to důležité, aby na oddíle mezi ženami nevznikaly konflikty. Zároveň bych řekla, že především poslední tři odsouzené se naučily poslouchat i názory druhých. První odsouzená, si myslím, problém s nasloucháním druhých neměla, zpočátku měla spíš problém s tím, aby svůj názor vyjádřila.“

25. Zlepšila odsouzená své sociální a rodičovské kompetence?

Opět doplním, že bych potřebovala Vaše vyjádření ke každé z oslovených matek.

Z: „Zde bych u všech odsouzených uvedla, že jednoznačně ano. Vzhledem k tomu, že jsou zde všechny minimálně půl roku a intenzivně se s nimi pracuje.“

26. Vidíte rozvoj u dítěte/děti odsouzených?

Doplním, že bych potřebovala Vaše vyjádření ke každému dítěti, které patří osloveným matkám.

Z: Stejně jako v předchozí otázce bych řekla, že především u dětí je rozvoj nejviditelnější. Není zde žádné, které zaostává nebo zaostávalo. Je to taky určité věkem.

27. Myslíte si, že odsouzená bude s dítětem pracovat stejným způsobem jako během výkonu trestu odnětí svobody?

Opět Vás poprosím o Váš názor ke každé z vybraných odsouzených?

Z: „Hrozně bych si přála, aby to tak bylo. Snažíme se pro to dělat vše. V těchto konkrétních případech bude hrát určitě roli i to, jestli už doma děti má. Tady je opravdu jejich hlavní, celodenní náplní péče o dítě. Doma na ně čekají další tři nebo i to jedno, které ji bude potřebovat. Upřímně si myslím, že tak jako tady to zvládnou z části a je to logické. Možná poslední vybraná odsouzená, která má pouze dceru by tak mohla pokračovat. Otázkou je, jak dlouho?